

Marija u Ivanovu evanđelju

Komjat, Dejan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:177586>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-09-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

MARIJA U IVANOVU EVANĐELJU

Diplomski rad

Mentor: Doc. dr. sc. s. Silvana Fužinato

Student: Dejan Komjat

Đakovo, 2020.

Sadržaj

<i>Sažetak</i>	3
<i>Summary</i>	4
Uvod	5
1. Marija u evanđeljima	6
1.1. MARIJA U EVANĐELJU PO MATEJU	7
1.2. MARIJA U EVANĐELJU PO MARKU	10
1.3. MARIJA U EVANĐELJU PO LUKI.....	12
1.4. MARIJA U EVANĐELJU PO IVANU	16
2. Uloga i značenje Marije u Ivanovu evanđelju	18
2.1. ZNAMENJE U KANI GALILEJSKOJ (Iv 2, 1-12)	18
2.1.1. Delimitacija i jedinstvo Iv 2, 1-12	18
2.1.2. Literarni kontekst Iv 2, 1-12	19
2.1.3. Struktura Iv 2, 1-12	21
2.1.4. Egzegetsko-teološka analiza Iv 2, 1-12	23
2.1.4.1. Uvod (rr. 1-2)	24
2.1.4.2. Isus i njegova majka (rr. 3-4)	25
2.1.4.3. Isus, majka i poslužitelji (rr. 5-8)	28
2.1.4.4. Ravnatelj stola i zaručnik (rr. 9-10)	28
2.1.4.5. Zaključak (rr. 11-12)	29
2.1.5. Marija posrednica	30
2.2. MARIJA POD KRIŽEM (Iv 19, 25-27).....	33

2.2.1.	Delimitacija i jedinstvo Iv 19, 25-27	33
2.2.2.	Literarni kontekst Iv 19, 25-27	34
2.2.3.	Struktura Iv 19, 25-27	34
2.2.4.	Egzegetsko-teološka analiza Iv 19, 25-27	36
2.2.4.1.	<i>Uvod (r. 25)</i>	36
2.2.4.2.	<i>Poslanje (r. 26)</i>	37
2.2.4.3.	<i>Zaključak (r. 27)</i>	39
2.2.5.	Marija majka	40
	Zaključak	44
	Bibliografija	45

Sažetak

MARIJA U IVANOVU EVANĐELJU

»Marija u Ivanovu evanđelju« tema je diplomskog rada koji je posvećen ulozi i poslanju Blažene Djevice Marije u Iv 2, 1-12 i Iv 19, 25-27. Prvi dio rada donosi kratki prikaz Marijina lika i djela u sinoptičkim evanđeljima i u Evanđelju po Ivanu koji ima za cilj ukazati na sličnosti i razlike, te posebnosti svakog pojedinog evanđeliste s obzirom na izvješća o Blaženoj Djevici Mariji.

Drugi, središnji dio, posvećen je detaljnijoj egzegetske-teološkoj analizi izvješća o Isusovoj majci u Ivanovu evanđelju. Riječ je o izvješću o svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) u kojemu Ivan prikazuje Mariju kao posrednicu i o izvješću o Isusovoj mucu (Iv 19, 25-27) u kojemu Ivan prikazuje Mariju kao majku.

Ivanovo evanđelje koje se po mnogočemu razlikuje od sinoptičkih, svojom teologijom i pristupom donosi i posebnost Marijinog lika. Izvješće o svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) donosi samo Ivan, stoga jedino u njemu možemo vidjeti majku Gospodinovu kao onu koja primjećuje potrebe ljudi i za njih posreduje kod svoga Sina. U početku Isusovog javnog djelovanja Marija ima svoju ulogu kao kod događaja u Kani, a njezin hod vjere i djelovanja pratimo sve do Golgote, pod Isusovim križem (Iv 19, 25-27). Marija je tiho prisutna u Isusovom zemaljskom životu, ali i u okruženju Isusovih učenika, buduće Crkve. Tu pod križem, kao posljednje očitovanje Očeve volje, Isus uspostavlja odnos majke i sina između Marije i ljubljenog učenika koji je upravo predstavnik buduće zajednice Isusovih učenika.

Ključne riječi: Marija, Ivanovo evanđelje, posrednica, majka, Kana, ljubljeni učenik.

Summary

MARY IN THE GOSPEL OF JOHN

»Mary in the Gospel of John« is a theme of the thesis, which is dedicated to the role and epistles of the Blessed Virgin Mary in John 2: 1-12 and John 19: 25-27. The first part of the paper presents a brief account of Mary's character and work in the Synoptic Gospels and in the Gospel of John, which aims to point out the similarities and differences, and the peculiarities of each individual evangelist, given the character of the Blessed Virgin Mary.

The second, central part, is devoted to a detailed exegetical-theological analysis of the account of the mother of Jesus in the Gospel of John. It is a report of a wedding in Cana (Jn 2: 1-12) in which John portrays Mary as mediator and a report of the Passion of Jesus (Jn 19: 25-27) in which John portrays Mary as mother.

The Gospel of John, which is in many ways different from the synoptic ones, brings with it the special character of Mary's character in her theology and approach. The report of the wedding in Cana (Jn 2: 1-12) is made only by John; it remains only for him to see the mother of the Lord as one who notices the needs of men and mediates for them with his Son. In the beginning of Jesus' public activity, Mary has a role to play as in the events in Cana, and she follows her course of faith and action all the way to Golgotha, under the cross of Jesus (Jn 19: 25-27). Mary is quietly present in Jesus' earthly life, but also in the environment of Jesus' disciples, the future Church. Here under the cross, as the last manifestation of the Father's will, Jesus establishes a mother-son relationship between Mary and the beloved disciple who has just introduced the future community of Jesus' disciples.

Keywords: *Mary, Gospel of John, mediator, mother, Cana, beloved disciple.*

Uvod

Tema diplomskog rada je uloga i poslanje Blažene Djevice Marije u Ivanovu evanđelju. Za razliku od sinoptičkih evanđelja, u Ivanovu evanđelju Marija se pojavljuje u najznačajnijim trenucima života svoga Sina, tj. na početku i na kraju njegova javnog djelovanja. Riječ je o izvješću o prvom Isusovom znamenju koje je učinio na svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) i o izvješću o Isusovoj mucu i smrti na križu (Iv 19, 25-27). U tim izvješćima u kojima je Marija prisutna na »ivanovski« način, otkrivamo njezino mjesto, značenje i ulogu u povijesti spasenja i u povijesti Crkve.

Prvi dio rada posvećen je kratkoj analizi evanđeoskih izvješća o Blaženoj Djevici Mariji u kojima otkrivamo bogatstvo sličnosti i razlika te specifičnosti svakog pojedinog evanđeliste. Drugi dio rada donosi detaljniju egzegetsko-teološku analizu Iv 2, 1-12 i Iv 19, 25-27 koja se sastoji od delimitacije i jedinstva teksta, literarnog konteksta, strukture, semantičke analize i analize Marijina lika i djela.

U Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-12) Ivan prikazuje Mariju kao posrednicu koju će Crkva tijekom cijele svoje povijesti kao takvu prepoznati, razvijajući nauk o Mariji Posrednici bilo u teologiji, bilo u pobožnostima. U izvješću o Isusovoj mucu i smrti Ivan prikazuje Mariju pod križem koja prema želji svoga Sina postaje majka ljubljenog učenika i Crkve.

1. Marija u evanđeljima

Egzegetsko-teološko istraživanje Marije u Ivanovu evanđelju kao i njezine uloge i značenja u povijesti spasenja započinjemo analizom Marijina lika u prikazima pojedinih evanđelista. Kanonska evanđelja ne posvećuju veliku pozornost Blaženoj Djevici Mariji. Naime, Isusovu majku evanđelisti prikazuju u svega nekoliko odlomaka, te ju usputno spominju još na nekim mjestima gdje ona međutim nije u središtu njihova opisa. U nastavku ćemo se posebno osvrnuti na odlomke u kojima evanđelisti izravno opisuju Mariju, te ćemo ukratko ukazati i na one u kojima je usputno navode. Na taj način ćemo lakše uočiti temeljne razlike između evanđeoskih prikaza Marijina lika koje nastaju iz višestrukih razloga, ne gubeći pritom iz vida nijanse kojima evanđelisti, svaki na svoj način, prikazuju lik Blažene Djevice Marije i koji su kao takvi neizmjereno bogatstvo za baštinu Crkve.

Prije prijelaza na evanđeoska izvješća ukratko ćemo se osvrnuti na etimologiju Marijina imena te na mjesto i ulogu Isusove majke u Novome zavjetu. Iako se autori ne slažu oko podrijetla i značenja imena *Marija*, donosimo dva značenja koja se danas smatraju najprihvatljivijima: prvo »se izvodi iz egipatsko-hebrejske složenice *Myr-ya/yam*, što znači 'ona koju Jahve ljubi'; drugo se izvodi iz ugaritskoga *mrym*, što znači 'uzvišenost', dakle 'ona koja je uzvišena, divna'. Obje teze su prihvatljive i obje na izvrstan način naznačuju ono što vjera gleda u Isusovoj Majci.«¹

S obzirom na ulogu i mjesto Isusove majke u Novome zavjetu možemo postaviti dva kriterija. Prema prvome kriteriju njezina se važnost mjeri po broju mjesta koja Mariju spominju u izvješćima pojedinih evanđelista, a prema drugome po veličini i važnosti uloge koja joj je namijenjena. Ako bismo ulogu i mjesto Isusove majke u Novome zavjetu određivali prema prvome kriteriju, tada bi ona bila zasigurno sporedna, gotovo beznačajna, budući da ju nalazimo u vrlo malom broju evanđeoskih izvješća. Ivan Krstitelj, Isusov prethodnik, daleko je nadmašuje u broju mjesta koja ga opisuju u Novome zavjetu, kao i većinu Isusovih učenika koji su također više puta spomenuti.

Stoga da bi uočili njezinu važnost potrebno je uporabiti drugi kriteriji koji se odnosi na teološku važnost izvješća u kojima autori spominju Isusovu majku. Najvažnija

¹ G. IAMMARRONE, Marija, u: A. STARIĆ (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 616-617.

novozavjetna osoba je dakako Isus Krist, a budući da Marija nije samo njegova tjelesna majka, kako ćemo vidjeti dalje u tekstu, onda se njezina veličina i važnost može mjeriti samo njezinim odnosom prema njezinu sinu Isusu Kristu. Ako smo dovoljno pažljivi, primijetiti ćemo da se, čak i s obzirom na Isusa, evanđelisti ne trude prikupiti i iznijeti što više informacija, nego u svojim izvješćima slijede druge kriterije.

Primarni cilj evanđelista je navještaj rassetoga i uskrsloga Gospodina kao Spasitelja, te ljude pozvati da ga povjeruju u njega i prihvate njegovu radosnu vijest spasenja. Slično se može reći i za novozavjetnu mariologiju koja je strogo u službi kristologije, te je samo tako razumljiva. Naime, kao što je Marija u svom životu bila posve usmjerena na svoga Sina, tako je i novozavjetni spisi prate u tome.² Lako se može uočiti da novozavjetni autori nikada izravno ne govore o Mariji, niti se nastoje udubiti u njezinu osobu i život. Ona nije izravna i isključiva tema njihovih spisa, inače bismo u njima našli puno više informacija o njezinu djetinjstvu, odrastanju, svakodnevnom životu s Josipom i Isusom ili o njezinom životu nakon Isusove smrti. O tome imamo samo kršćanske predaje koje nemaju uporište u Novome zavjetu. Ona je pak uvijek usko povezana sa svojim sinom Isusom Kristom i njegovim djelom otkupljenja, te se samo tako i pojavljuje u evanđeoskim izvješćima. Čak ono malo što je i spomenuto iz Marijina života, potrebno je promatrati u kontekstu Božjeg nauma povijesti spasenja jer samo tako možemo otkriti veličinu njezine osobe i poslanja u povezanosti s njezinim Sinom.³ U nastavku ćemo se osvrnuti na različite prikaze Marijina lika i djela u pojedinim evanđeljima.

1.1. MARIJA U EVANĐELJU PO MATEJU

Kao u svakom kanonskom evanđelju, tako i u Matejevu, Marija nije primarna osoba niti je razlog pisanja evanđelja. Ona je, posebno kod Mateja u službi kristologije, odnosno spominje se samo onoliko koliko je potrebno da bi se objasnila tajna Isusove osobe i njegova poslanja. Važno je spomenuti kako je podloga za Matejevo evanđelje, starije pisano, Markovo. No uz to, tekstovi koje donosi samo Matej, a koji se ne nalaze ni u jednom drugom evanđelju, jasno upućuju na to da su preuzeti iz posebnih izvora kojima je raspolagala samo Matejeva kršćanska zajednica.

² I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, Međugorje, 2008., 12-14.

³ Usp. *Isto*, 14-15, 19.

Matej Isusovu majku oslovljava vlastitim imenom Marija, zatim kao njegovu (Isusovu) majku, ili pak kao Josipovu ženu.⁴ U Evanđelju po Mateju, Mariju susrećemo u takozvanom »Evanđelju Isusova djetinjstva«, tj. u izvješćima o Isusovu rođenju i djetinjstvu (Mt 1 – 2).⁵ Tako Marija ima svoje značajno mjesto u opisu Isusova rodoslovlja u kojemu je prikazana kao Josipova žena i Isusova majka: »Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje se rodio Isus, koji se zove Krist.« (Mt 1, 16).

»Usporedimo li Isusovo rodoslovlje koje Matej donosi s onim Lukinim, nešto nam upada u oči: Matej pored muškaraca spominje također još i četiri žene. Riječ je o Tamari (usp. Post 38) koja se nakon što je ostala udovica, pretvarajući se da je bludnica, sjedinila sa svojim svekrom kako bi zadobila potomstvo; o Rahabi bludnici iz Jerihona koja je sakrila Izraelove uhode (usp. Jš 2; 6, 22-25); o Ruti strankinji koja će se vjerna svojoj svekrvi nakon smrti supruga udati za Boaza, postajući Davidovom prabakom (usp. Rut 4, 13-17) i Bat-Šeba, koja nakon muževa ubojstva po Davidovu nalogu, postaje žena izraelskog kralja i majka Salomonova (usp. 2 Sam 11, 1 – 12, 25). Time što Matej upravo ove četiri žene spominje u Isusovu rodoslovlju, pogled svojih čitatelja odmah na početku skreće na jedno drugo važno gledište, o čemu treba voditi računa ako želimo razumjeti zašto se Židovi i pogani trebaju priključiti u izgradnji Crkve.«⁶

»Naime, ove žene živjele su u više-manje skandaloznim situacijama. U njihovim povijestima postoji nešto neuobičajeno i u isto vrijeme neregularno što je u konačnici doprinijelo realizaciji Božjeg spasenjskog nauma. Na taj način one prethode i upućuju na posljednju ženu – Mariju koja će na neuobičajeni skandalozan način začeti sina.«⁷ Te žene su znak i upozorenje na »neregularnost« i posebnost onoga što će biti rečeno na kraju rodoslovlja u r. 16: »Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje se rodio Isus koji se zove Krist«, a dodatno opisano u izvješću o navještaju Isusova rođenja (Mt 1, 18-25). Prema tome kao Mesijinoj majci, Mariji pripada posebno mjesto u univerzalnom savezu

⁴ Usp. *Isto*, 51-52.

⁵ Nalazimo ju i u Mt 13, 55 vezano uz pitanje Isusova podrijetla: »Nije li ovo drvodjeljin sin? Nije li mu majka Marija, a braća Jakov, i Josip, i Šimun, i Juda?« (Usp. T. VOJNOVIĆ, *Velika biblijska konkordancija*, I, Zagreb – Novi Sad, 1991., 651).

⁶ M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Zagreb, 2009., 16-17.

⁷ S. FUŽINATO, Povijest i kerigma u Mt 1 – 2, u: *Riječki teološki časopis* 50(2017.)2, 339.

koji će Bog po njemu sklopiti s poganima, a što je nagoviješteno u onim četirima ženama prije u njegovu rodoslovlju.⁸

Mariju susrećemo i u izvješću o Isusovu začecu po Duhu Svetom i rođenju od Djevice (Mt 1, 18-25) u kojemu egzegeti vide prošireno tumačenje retka 16 gdje se spominje Marija. Ondje se navodi da je Marija bila »trudna po Duhu Svetom« (rr. 18 i 20.), što znači da Isusovo podrijetlo ne potječe izravno od Josipa. No budući da u središtu našega zanimanja nije otajstvo Isusova podrijetla, osvrnut ćemo se na Božji zahvat na Mariji, Isusovoj majci.

»Ohrabren anđelovim riječima: 'Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj začeto doista je od Duha Svetoga' (Mt 1, 20) Josip ju neće otpustiti kako je mislio, nego će ju uzeti sebi za ženu, javno preuzimajući odgovornost za majku i dijete koje se treba roditi. Štoviše, Josip ispunjava svoju očinsku dužnost te mu daje ime (usp. Lk 1, 60-63), postajući tako Isusov zakoniti otac.«⁹

Nakon što je riješena Josipova poteškoća s obzirom na iznenađujuću trudnoću njegove zaručnice, Josip uzima »k sebi svoju ženu« (Mt 1, 24). Na pitanje izazvano u rodoslovlju: »Na koji način Isus može biti sin Davidov ako nije rođen od Josipa?« (usp. Mt 1, 1), Matej odgovara u 1, 18-25. Isus rođen od Marije, sin je Davidov jer mu Josip, sin Davidov, poslušan anđelovoj riječi, daje ime prihvaćajući ga u svoju rodoslovnu liniju. Etimologija Isusova imena je važna za razumijevanje njegova mesijanskog poslanja. Zvat će se Isus »jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih.« (Mt 1, 21). Vrhunac objave Isusova identiteta i njegova mesijanskog poslanja redci su 22-23 u kojima Matej donosi prvi od četiri citata ispunjenja koja nalazimo u prva dva poglavlja. Riječ je o citatu iz knjige proroka Izaije 7, 14: »Evo, Djevica će začeti i roditi sina i nadjenut će mu ime Emanuel – što znači: s nama Bog!« »U citatu koji Matej donosi središnje mjesto pripada Emanuelu. Međutim, riječ proroka koja se ispunja u Isusovu rođenju uključuje i djevičansko rođenje.«¹⁰

⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, 55.

⁹ S. FUŽINATO, *Povijest i kerigma u Mt 1 – 2*, 344.

¹⁰ *Isto*, 344-345.

»Dijete i njegova majka« sintagma je koju Matej više puta donosi u drugom poglavlju. Taj motiv prikazan je kao otajstvo pred kojim se klanjaju mudraci nakon svoga dugog puta i traženja: »Uđu u kuću, ugledaju dijete s Marijom, majkom njegovom, padnu ničice i poklone mu se.« (Mt 2, 11), zatim kao bijeg u Egipat: »On ustane, uzme noću dijete i majku njegovu te krene u Egipat.« (Mt 2, 14) i na koncu kao povratak iz egipatskog progonstva u zemlju izraelsku: »On ustane, uzme dijete i njegovu majku te uđe u zemlju izraelsku.« (Mt 2, 21). »Ima nešto što posebno privlači pozornost u ovim tekstovima: svojim imenom Marija je spomenuta samo prvi put (Mt 2, 11), dok dalje uvijek stoji 'dijete i njegova majka'. Time se zacijelo želi jače istaknuti njihov poseban odnos i Marijina uloga nasuprot onoj Josipovoj koja ostaje nekako u sjeni Marijine.«¹¹

Na kraju ovog kratkog prikaza Marijina lika u Matejevu evanđelju, možemo zaključiti da ju evanđelist Matej prikazuje kao Isusovu majku po kojoj i u kojoj Bog ispunjava svoj spasenjski naum.

1.2. MARIJA U EVANĐELJU PO MARKU

U Markovu evanđelju Isusova majka Marija spominje se dva puta, jedanput od strane samog evanđeliste kao »njegova (Isusova) majka« (Mk 3, 31), a drugi put kada Nazarećani govore o Isusu kao »sinu Marijinu« (Mk 6, 3). Ni u jednom slučaju nemamo izravan govor o Mariji, niti o njezinom odnosu prema Sinu. Tu je, dakle, Marija spomenuta tek usputno što znači da je ulogu i mjesto Isusove majke potrebno gledati u širem teološkom okviru Markova evanđelja.

»Dok su jedni zaneseni Isusovim naukom, prepoznajući u tom nešto novo i silno, drugi su žestoko baš protiv tog 'novoga' što on donosi i zato već zarana stvaraju 'protiv njega odluku da ga ubiju' (Mk 3, 6). U taj proces opredjeljenja uvučeni su svi, pa čak i njegova vlastita obitelj, jer je to proces nastanka vjere koji nadilazi rodbinske veze i koji svatko mora osobno proći.«¹²

U prvom tekstu (Mk 3, 20-35) Marija je prikazana kao predvodnica i uzor onih koji traže Isusa. Čini se, da Isusova rodbina nije imala pristup njemu, barem ne za vrijeme njegova zemaljskog djelovanja. Vjerojatno su mislili da imaju pravo na to, no Isus

¹¹ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, 60.

¹² *Isto*, 42.

pokazuje da rodbinske veze nisu na prvom mjestu, nego samo onaj tko vrši volju Očevu, taj je Isusov brat, sestra i majka (usp. Mk 3, 34).¹³ U tom Isusovom odgovoru iščitavamo da iako su Marija i njegova rodbina naizgled odbijeni, njihov put tu ne završava. I oni su pozvani, predvođeni Isusovom majkom, da prijeđu »izvana« u novu obitelj djece Božje, koja se okuplja da sluša njegovu riječ. A jedini uvjet za to je da počnu pažljivo slušati tu riječ, pa će naći put »unutra«, zajedno s onima koji to već čine.¹⁴

Na drugom mjestu (Mk 6, 3) evanđelist spominje Isusovu majku njezinim vlastitim imenom. Riječ je o Isusovu ponovnom posjetu Nazaretu te upornom odbijanju od strane njegovih sugrađana za razliku od drugih galilejskih mjesta u kojima je uspješno propovijedao i činio čudesa.

»Ako su stanovnici Kafarnauma i Betsaide očekivali od Isusa mnogo toga iznenađujućeg, to je sasvim razumljivo. Isus je za njih bio 'neispisani papir', pa možda čak i objava. Ali oni u Nazaretu su ga bolje poznavali: 'Nije li ovo drvodjelja, sin Marijin, i brat Jakovljevi, i Josipovi, i Judini, i Šimunovi? I nisu li mu sestre među nama?' (r. 3). Budući da su stanovnici Nazareta bili tako sigurni da znaju što se od Isusa može očekivati a što ne, svojom 'novom' porukom Isus među njima nije imao izgleda.«¹⁵

Prikazivanje Isusa »Marijinim sinom« sasvim je neuobičajeno, jer sin se uvijek navodi prema ocu. Osim toga Marko u svom evanđelju nikada ne spominje Josipa, a izraz »sin Marijin« ostaje oznaka za Isusa.

»Ime se upotrebljava ili polemično i kao pogrda, ili kao upućivanje na djevičansko rođenje. U prvom slučaju se radi o literaturi koja je pod židovskim utjecajem, gdje se na taj način podmeće nezakonito rođenje. U drugom slučaju moglo bi se uzeti Koran za svjedočanstvo koji pretpostavlja rođenje od djevice. Zato možemo pretpostaviti da u izvještaju na prvom mjestu Isusa izruguju njegovi

¹³ Usp. M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, Zagreb, 1999., 59.

¹⁴ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, 44.

¹⁵ M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, 73.

sunarodnjaci a da se u pozadini nazire izražaj vjere koji se oslanja na rođenje od djevice.«¹⁶

Za razliku od Mateja, Marko dakle ne posvećuje veliku pozornost Mariji. U dvjema navedenim tekstovima Marija je prikazana tek usputno i u oba slučaja kao Isusova majka i u kontekstima odbacivanja Isusa, njegove osobe i nauka, od strane njegovih sunarodnjaka.

1.3. MARIJA U EVANĐELJU PO LUKI

Na prvi pogled možemo uočiti mnoge sličnosti između Matejevog i Lukinog evanđelja, pa tako i između njihova opisa Marijina lika. No, nijedna od scena koje opisuju navedeni evanđelisti nisu potpuno identične. Svaki ima svoju teološku misao vodilju i svoje vlastite izvore premda su im neki zajednički. Luka je od svih novozavjetnih autora najviše prostora posvetio Isusovoj majci. Tako ju nalazimo posebice u prva dva poglavlja evanđelja koja sadrže sljedeća izvješća: navještenje Isusova rođenja, Marijin pohod Elizabeti, rođenje Isusovo, Isusovo prikazanje u Hramu te Isusovo djetinjstvo. U drugome dijelu Evanđelja koji obuhvaća Isusovo javno djelovanje Marija je znatno manje prisutna.¹⁷

Navještaj Isusova rođenja počinje s anđelom Gabrielom i »djevicom koja se zvala Marija« (Lk 1, 27). Anđeo ulazi u dijalog s Marijom, ženom i djevicom, protivno ondašnjim izraelskim običajima. Pozdravljajući ju riječima: »Zdravo milosti puna« anđeo zbunjuje Mariju (Lk 1, 28). Riječ je o pozdravu punom znakovitosti, počevši od Starog zavjeta pa sve do buduće Crkve koja ima nastati. Anđeoski pozdrav *haire* – »raduj se« ima isti korijen kao i imenica *haris* – »milost«. Tim pozdravom anđeo izražava nešto specifično za Mariju, tj. ono što ona jest i što predstavlja u Božjem spasenjskom naumu. Svaka radost ima svoje razloge, a Marija je pozvana biti radosna iz dvostrukog razloga. Prije svega jer »je našla milost u Boga« (Lk 1, 30). Anđeo ju tako naziva jer je Duh Sveti sišao nad nju i jer ju je sila Svevišnjega osjenila (Lk 1, 35). Marija postaje živim hramom, u njoj sam Bog postaje na jedinstven i na osoban način

¹⁶ Isto, 74.

¹⁷ Usp. T. VOJNOVIĆ, *Velika biblijska konkordancija*, 651.

prisutan. Drugi motiv radosti odzvanja u anđelovu pozdravu »Gospodin s tobom« (Lk 1, 28). Time je rečeno da je sveto dijete koje će se roditi Sin Božji, Isus Krist (Lk 1, 35).¹⁸

Nakon anđelova pozdrava primjećujemo Marijin strah. Stoga joj anđeo govori: »Ne boj se, Marijo! Evo začet ćeš i roditi Sina i nadjenut ćeš mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospodin Bog dati prijestolje Davida, oca njegova, i kraljevat će nad domom Jakovljevim uvijeka i njegovu kraljevstvu neće biti kraja.« (Lk 1, 30-33). Ohrabrena tim riječima Marija postavlja pitanje koje je izričaj vjere koja propitkuje i koja je kao takva opravdana. Zato i može izreći: »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!« (Lk 1, 38). Marijin odgovor, značio bi »prihvaćam«, što održava njezino odgovorno prihvaćanje tajanstvenog Božjeg nauma. Tako Marija nije više samo objekt Božje ljubavi, nego postaje dio Božjeg nauma, s potpunim povjerenjem u njegovu Riječ.

U vjeri rođenoj u odlučnom »DA« Bogu, Marija odlazi k Elizabeti, preobražavajući svoj život u trajni hvalospjev Božjoj ljubavi, od koje je i sama bila preobražena.¹⁹ Marijin hvalospjev »Veliča« (Lk 1, 46-56) je neka vrsta sažetka značajnih trenutaka povijesti spasenja, koji utjelovljenjem Sina Božjega dobivaju svoju konačnu snagu. No prije nego će uskliknuti tim riječima, Marija je pohodila svoju rođakinju Elizabetu. Nerijetko mislimo da je Marija otišla k svojoj starijoj i trudnoj rođakinji kako bi joj pomogla, ali tekst nam ne pruža argumente za takvu interpretaciju. U Elizabetinu pozdravu: »Blažena ti što povjerova da će se ispuniti što ti je rečeno od Gospodina!« (Lk 1, 45) dolaze do izražaja Marijina vjera i poslušnost Riječi. Upravo je zato Elizabeta naziva blaženom, zbog njezina prianjanja uz Božji naum, a ne zbog njezina izabranja. Postoji još jedan plod Marijna pohoda Elizabeti koji je usko vezan uz prethodni, a to je radost. Naime, »Čim Elizabeta začu Marijin pozdrav, zaigra joj čedo u utrobi« (Lk 1, 42).

»Ne radi se jednostavno o prirodnom pokretu djeteta u majčinoj utrobi (usp. Post 25, 22) nego o radosti u punom i pravom smislu riječi, o radosti koja je potaknuta prisutnošću Mesije (usp. Mal 3, 20; Mudr 19, 9). Kao što je David igrao iz sve snage pred Gospodinom, tako se i Ivan zajedno sa svojom majkom raduje pred

¹⁸ Usp. T. PERVAN, *Marija – Kći sionska i navještenje prema Lukinu evanđelju*, u: A. REBIĆ, J. MAMIĆ (ur.), *Blažena Djevica Marija u kršćanskoj duhovnosti*, Zagreb, 1991., 113-115.

¹⁹ S. FUŽINATO, *Evandelist Luka – Marijin »slikar«*, u: M. VICELJA-MATIJAŠIĆ (ur.), *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis*, Rijeka, 2019., 113.

Mesijom. U oba slučaja nutarnja radost pretvara se u ples tijela. Doista, ples je inkarnacija radosti, sretan izričaj tijela prepuna božanske prisutnosti.«²⁰

Na Elizabetin pozdrav Marija pjeva svoj Veliča (Lk 1, 46-55). U samom hvalospjevu otkrivamo prekrasan mozaik od četrdeset i četiri komadića starozavjetnih navoda, od kojih samo šesnaest pripadaju psalmima. No iako je sve poznato, to je ipak nova pjesma jer opjevava jezikom nade i čežnje starozavjetnih pjesnika novu stvarnost Božjeg spasenja. To je hvalospjev vjernog ostatka, siromaha Jahvinih, koji u Mariji nalaze svoje ostvarenje. Marija najprije zahvaljuje Bogu, jer je sve Božji dar, njegova milost. Nadalje, činjenica da će ju »odsad svi naraštaji zvati blaženom« (Lk 1, 48) nije njezina zasluga, nego djelo milosti Svesilnog. Marija odsada gleda ostvareno mesijansko djelo, ostvarenje Božjeg plana u kojemu ona sudjeluje. Proglašava novu ljestvicu istinskih vrijednosti, a najavljeno blaženstvo siromasima, Marija već ovdje živi. Novi Izrael je ukorijenjen u starom, stari Izrael je usmjeren na Krista. Stari Izrael završava svoje poslanje, sada se rađa novi Božji narod, već prisutan u Mariji. Marija je ne samo nova Eva, nego i utjelovljenje proročkog Siona. Kao Majka Boga postaje šator, Hram i Kovčeg saveza dok nosi Sina koji će postati šator i Hram novoga, duhovnog Izraela, istinskog klanjaoca Ocu u Duhu Svetom.²¹

Sljedeći tekst koji ćemo dotaknuti iz Lukinog pera je Isusovo rođenje koje evanđelist iznosi u triptihu: rođenje (Lk 2, 1-7), objava pastirima (Lk 2, 8-14) i poklon pastira (Lk 2, 15-20). Naredba cara Augusta, svemoćnog vladara svijeta, omogućuje da se ispuni proroštvo: Isus – Mesija ima se roditi u Betlehemu (Mih 5, 1). Najprije Josip i Marija su se zaputili iz Nazareta u Betlehem na provedbu popisa koji su svi morali ispuniti. Taj put je put opasnosti i nelagode, put napada razbojnika i hladnih noći. No Marija s povjerenjem u Boga, polazi s Josipom u nepoznato. Stigavši u Betlehem navršavaju se dani Isusova rođenja, ali za njih ne bijaše mjesta u »svratištu«. Ima li veće boli za trudnicu, osjećati ljudsku tvrdoću, bezosjećajnost, nemilosrdnost. Majka Krista već sada prolazi put patnje kojim će Isus proći.

Isusovo rođenje opisano je u samo jednoj rečenici: »I porodi sina svoga, prvorođenca, povi ga i položi u jasle jer za njih nije bilo mjesta u svratištu.« (Lk 2, 8). Evanđelist je svjestan otajstva koje se ne može izreći ljudskim riječima, zato sve obavlja dubokom

²⁰ *Isto*, 114.

²¹ Usp. C. TOMIĆ, *Marija, majka vjere*, Zagreb, 1998., 87-88.

šutnjom. Dok u spilji rođenja vlada tama i hladnoća, koju rasvjetljuje samo Marijina i Josipova vjera i ljubav, na obližnjem brdu Bog se objavljuje pastirima. Pastiri pripadaju Jahvinim siromasima koji su u ondašnjem društvu bili odbačeni i nedostojni Božjeg pohoda. No kao i mnogo puta u povijesti spasenja Bog i sada upravo njima objavljuje tajnu Kraljevstva – obrazac vjere u Mesiju koji se rodio, koji je kralj i spasitelj. Izvješće o poklonu pastira iznova prikazuje Mariju koja se sada nalazi zajedno s Josipom i novorođenčtom povijenim u jaslama. Evanđelistu je posebno važno svjedočanstvo pastira, jer »Marija pohranjivaše u sebi sve te događaje« što znači ne samo pamtiti, nego produbljivati, razmišljati, tražiti načina kako će ih u svoje vrijeme predati Crkvi. Nakon čuda svete noći i nebeske objave pastirima, Marija opet ulazi u noć i tamu, u život svakidašnjice, u stvarnost s njezinim teškoćama i problemima. Ali ono što nosi u srcu podržava svjetlo vjere.²²

U svjetlu navedenoga možemo zaključiti da evanđelist Luka, koji je među evanđelistima najviše pozornosti pridao Mariji, Isusovu majku prikazuje kao model vjernika. Poput Isusovih učenika i Marija je rasla u vjeri, slušanjem Božje riječi i ispunjavanjem volje Božje. Od objave Božje pri začeću pa sve do Isusove smrti na križu i do uskrsnuća od mrtvih, Marija je čvrsto vjerovala, nadala se i ljubila. Duh Sveti je već sišao na nju po navještenju u kojemu postaje njegovom vjernom zaručnicom, prihvaćajući Riječ Boga istinitoga te stavljaajući se na raspolaganje Božjem spasenjskom naumu, potpuno i odano, poslušnom vjerom: »Evo službenice Gospodnje! Neka mi bude po riječi tvojoj!« (Lk 1, 38).

I u Dj 1, 12-14 Luka ukazuje na Marijinu nazočnost u iščekivanju Duha Svetoga i u trenutku rađanja Crkve: »Onda se vratiše u Jeruzalem s brda zvanoga Maslinsko, koje je blizu Jeruzalema, udaljeno jedan subotnji hod. I pošto uđu u grad, uspnu se u gornju sobu gdje su boravili: Petar i Ivan i Jakov i Andrija, Filip i Toma, Bartolomej i Matej, Jakov Alfejev i Šimun Revnitelj, i Juda Jakovljevi – svi oni bijahu jednodušno postojani u molitvi sa ženama, i Marijom majkom Isusovom, i braćom njegovom.« Dakle, Marijin lik koji se započeo oslikavati u Evanđelju, Luka će nastaviti »slikati« u svom drugom djelu, jer hodočašće Crkve kroz povijest ljudi i naroda tek tada započinje. Znamo da je na početku tog puta bila prisutna Marija, koja skupa s apostolima moli dar Duha Svetoga. Od velikog je značenja činjenica da upravo Marijina vjera prethodi

²² Isto, 96-102.

apostolskom svjedočanstvu Crkve i ostaje tu pohranjena, kao osobit poklad objave Božje.²³

1.4. MARIJA U EVANĐELJU PO IVANU

U Ivanovom evanđelju Mariju susrećemo u izvješću o svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-12) i u izvješću o Isusovoj smrti (Iv 19, 25-27). Budući da je drugo poglavlje rada posvećeno detaljnijoj egezegetsko-teološkoj analizi navedenih tekstova, u nastavku ćemo se ukratko osvrnuti na posebnosti Ivanova evanđelja s obzirom na sinoptička, posebice u pristupu i prikazu Marije, Isusove majke.

Ivan ubraja Isusovu majku među vjerne sljedbenike od početka njegova mesijanskog djelovanja pa sve do smrti na križu. Odmah valja uočiti da Ivan ne spominje osobno ime Isusove majke, nego njezinu ulogu. U Matejevu evanđelju ime »Marija« spominje se tri puta: dva puta u događajima Isusova djetinjstva i jednom tijekom Isusova nastupa u Nazaretu, dok ga Marko navodi samo jednom u 6, 3. U Evanđelju po Luki Marijino ime se navodi dvanaest puta, ali samo u događajima Isusova djetinjstva (pogl. 1 – 2). U Evanđelju po Ivanu Marija se izričito spominje samo u Kani Galilejskoj (2, 1-12) i pod križem (19, 25-27), ali u oba puta kao »Majka Isusova«, bez osobnog imena. U Ivanovu evanđelju Majka Isusova spomenuta je još samo jednom ali usputno uz Josipa kojega Židovi poimence spominju kao Isusova oca (Iv 6, 42). Nakon što je Isus u velikom govoru o kruhu života progovorio o sebi kao o kruhu koji s neba silazi (Iv 6, 33sl.), Židovi mrmljaju protiv takvog govora: »Nije li to Isus, sin Josipov? Ne poznajemo li mu oca i majku? Kako sada govori: 'Sišao sam s neba'?« (Iv 6, 42).

U egezegetsko-teološkom istraživanju Ivanovih tekstova o majci Isusovoj valja uzeti u obzir sadašnju strukturu i stupnjeviti nastanak četvrtog evanđelja. Ti znakovi dorade i umetanja pomažu nam u potpunijem razumijevanju pojedinih prizora u četvrtom evanđelju koji su postupno prenošeni: u vrijeme Isusova ministerija, u palestinskoj fazi ivanovske tradicije i u maloazijskoj kršćanskoj sredini. Za zgone u kojima se spominje majka Isusova to praktično znači da je evanđelista ili posljednji redaktor mogao preuzeti tradicijsku građu i tako je prereći utiskujući u nju svoju teološku viziju. Jedna od ključnih tema četvrtog evanđelja je pristajanje učenika uz Isusa koji ljubi svoje sve do križa i koji traži njihovu međusobnu ljubav, kako bi svijet raspoznao da su njegovi.

²³ Usp. S. FUŽINATO, *Evanđelist Luka – Marijin »slikar«*, 117.

Mariološka mjesta četvrtog evanđelja možemo utkati u ivanovsko gledanje na učenike kao na one koji osobno pristaju uz Učitelja, jer i kod Ivana Isusova majka je velika upravo po tome što savršeno ispunjava kriterij za učeničko pristajanje uz životnog Učitelja.²⁴

²⁴ M. ZOVKIĆ, Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju, u: A. REBIĆ, J. MAMIĆ (ur.), *Blažena Djevica Marija u kršćanskoj duhovnosti*, Zagreb, 1991., 81-82.

2. Uloga i značenje Marije u Ivanovu evanđelju

Nakon analize različitih evanđeoskih pristupa i prikaza Marijina lika u kojoj smo ukazali na temeljne razlike pojedinih evanđeoskih izvješća, u drugom dijelu posebnu pozornost posvećujemo Ivanovu evanđelju i njegovu prikazu Marijine uloge i značenja u povijesti spasenja. U prvom dijelu ukratko smo se osvrnuli na posebnost Ivanova evanđelja u odnosu na sinoptike. Ta se posebnost Ivanova govora i njegove teologije odnosi i na Isusovu majku koju evanđelist prikazuje u izvješću o prvom znamenju na svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) i u izvješću o Isusovoj smrti (Iv 19, 25-27).

2.1. ZNAMENJE U KANI GALILEJSKOJ (Iv 2, 1-12)

Egzegetsko-teološku analizu Isusovog prvog znamenja u Kani Galilejskoj koje donosi samo evanđelist Ivan (2, 1-12) započinjemo delimitacijom i jedinstvom teksta.

2.1.1. Delimitacija i jedinstvo Iv 2, 1-12

Početak i kraj Ivanova izvješća o svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-12) možemo odrediti bez poteškoća. Naime, u Iv 2, 1 nalazimo jasnu vremensku indikaciju »trećeg dana« koja nedvojbeno ukazuje na početak novog izvješća. Naime, riječ je o trećem danu nakon Isusova susreta s Filipom i Natanaelom (Iv 1, 43-51) koji evanđelist zaključuje Isusovim obećanjem: »Zaista, zaista, kažem vam: gledat ćete otvoreno nebo i anđele Božje gdje uzlaze i silaze nad Sina Čovječjega.« (Iv 1, 51).

Osim jasne vremenske indikacije, Ivan ukazuje i na promjenu mjesta radnje. Za razliku od izvješća o pozivu prvih učenika (Iv 1, 35-51) za koje ne možemo sa sigurnošću ustvrditi na kojemu se mjestu dogodilo, izvješće o prvom Isusovu znamenju odvija se na svadbi u Kani Galilejskoj: »Trećeg dana bijaše svadba u Kani Galilejskoj.« (Iv 2, 1).

Nadalje, s obzirom na prethodno izvješće u Iv 2, 1 uočavamo i ulazak novih likova na narativnu pozornicu. Osim Isusa i učenika koji su glavni protagonisti u Iv 1, 35-51, u 2, 1 zajedno s Isusom i učenicima, susrećemo i Isusovu majku, poslužitelje, ravnatelja stola i zaručnika.

Početak novog izvješća potvrđen je i promjenom književnog roda. Za razliku od prethodnog koje govori o pozivu prvih učenika u Iv 2, 1-12 riječ je o izvješću o Isusovu znamenju.

Poput početka i završetak Iv 2, 1-12 vrlo je jasan, budući da u Iv 2, 13 uočavamo jasnu promjenu vremena i mjesta radnje, promjenu likova, književne vrste izvješća, te promjenu teme. Nakon prvog znamenja učinjenog u Kani Galilejskoj Isus silazi sa svojom majkom, s braćom i sa svojim učenicima u Kafarnaum.

Nakon dva dana provedenih u Kafarnaumu u Iv 2, 13 Isus uzlazi u Jeruzalem jer bijaše blizu blagdan Pashe. S Isusom se više ne nalazi njegova majka, niti braća njegova. Osim učenika za koje možemo pretpostaviti da su zajedno s njim uzašli u Jeruzalem, Isus u Hramu susreće prodavače volova, ovaca i golubova, mjenjače i Židove.

Za razliku od prethodnog izvješća o znamenju u Iv 2, 13-22 Ivan donosi prvu Isusovu raspravu sa Židovima. U svjetlu navedenoga možemo dakle sa sigurnošću ustvrditi da u Iv 2, 1-12 Ivan prikazuje prvo Isusovo znamenje.

2.1.2. Literarni kontekst Iv 2, 1-12

Nakon delimitacije i jedinstva teksta ukratko ćemo se osvrnuti na literarni kontekst Iv 2, 1-12. Prema strukturi R. E. Browna Iv 2, 1-12 pripada prvom dijelu, poznatom pod nazivom »Knjiga znamenja« koja obuhvaća poglavlja 1, 19 – 12, 50.²⁵ Ono što možemo zaključiti jest da se u tom dijelu odvija progresivna objava Isusove slave: nakon prologa Krstitelj svjedoči za njega, potom ga učenici prepoznaju i priznaju Mesijom što će Isus potvrditi i prvim znamenjem u Kani. Određeni teološki naglasci Ivanova evanđelja se mogu naći u tim događajima prije Kane. Naracija je pravno obojena. »Primjerice »Židovi« ispituju Ivana Krstitelja, a on svjedoči i ne niječe – što je naznaka da su neke od Ivanovih tradicija oblikovane u sudskom kontekstu, vjerojatno u sinagogama gdje su kršćane ispitivali o njihovoj vjeri u Isusa.

Što se tiče kristologije, izgleda da evanđelist želi iznijeti kao temeljnu kristološku tradiciju one događaje koji su poznati i drugim evanđelistima te započeti svoje Evanđelje tamo gdje su oni stali. Tako, za druga evanđelja viđenje Sina Čovječjega kojeg prate anđeli doći će na kraju vremena; za Ivana to se zbiva u vrijeme Isusova javnog djelovanja jer Sin Čovječji je već došao.²⁶ Jednako tako, taj odlomak govori i o učeništvu. Isus postavlja učenicima koji su ga slijedili, potaknuti Ivanovim svjedočanstvom o Jaganjcu Božjem, pitanje: »Što tražite« (Iv 1, 38), nakon kojeg slijedi

²⁵ R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., 330.

²⁶ *Isto*, 331.

poziv: »Dođite i vidite« (Iv 1, 39). No prvi učenici počeli su vjerovati tek nakon što su ostali s njim. Zatim, po istom modelu, prvi učenici odlaze naviještati Isusa drugima s kristološkim uvidom koji su produbili dok su bili s njim.²⁷

Drugo poglavlje započinje izrazom »i trećeg dana« koji zajedno s prethodna četiri dana kompletira tjedan. Na taj način, uvodni tjedan Isusova javnog djelovanja ukazuje na tjedan stvaranja iz Knjige postanka. Tim više što Ivanovo evanđelje započinje riječima »u početku« poput knjige Postanka (usp. Post 1, 1). U prvom čudu koje Ivan naziva znamenjem, Isus pretvara u vino vodu koja je bila pripravljena za židovsko obredno čišćenje. Budući da je to velika količina vina, taj događaj predstavlja objavu i mudrost koja dolazi od Boga, ispunjavajući starozavjetno obećanje da će u mesijansko vrijeme biti obilje vina (usp. Am 9, 13-14; Post 49, 10-11). U prvo Isusovo znamenje utkan je i motiv o Isusovoj majci koja u rodbinskom stilu intervenira za mladence, no Isus će je odbiti jer još nije došao njegov »čas«. Ipak, majčina ustrajnost koja uvažava Isusove uvjete, dovodi do toga da Isus ispunjava njezinu molbu. Slično je tako i kod drugog znamenja u Kani (Iv 4, 43-54) kada Isus ipak nagrađuje ustrajnost kraljeva službenika, nakon što je odbio njegov prvotni zahtjev. Isusova majka ponovno se pojavljuje pod Isusovim križem (Iv 19, 25-27), gdje će njezino uključanje u krug učenika biti potpuno kada postane majkom ljubljenog učenika.²⁸

»Sljedeći odlomak (Iv 2, 13-22) koji se zbiva u Jeruzalemu za vrijeme Pashe, govori o Isusovom stavu prema Hramu. Prikazujući antagonizam Židova od samog početka, Ivan prikazuje krajnju odbojnost između Isusa i njegovih sunarodnjaka koji ga ne prihvaćaju. Jednako tako, prema Ivanovu tumačenju, Hram je Isusovo tijelo koje su Židovi razvalili, a Isus ga u uskrsnuću iznova podiže. Tako je jeruzalemski Hram koji je postao tržnica, zamijenjen Isusovim tijelom kao istinskim svetim mjestom.²⁹

Nakon događaja u Kani, Ivan donosi Isusov susret i razgovor s Nikodemom (Iv 3, 1-21), predstavnikom onih Židova koji su iskreno otvoreni za susret s Isusom, ali koji još uvijek nailaze na poteškoće na putu vjere u njega.³⁰ No neće teći sve mirno. Kako dalje

²⁷ Usp. *Isto*.

²⁸ *Isto*, 332.

²⁹ *Isto*.

³⁰ Usp. *Isto*, 332-333.

Isus bude pridobivao uz sebe one koji mu vjeruju, tako će se s druge strane javljati sve veći otpor vlasti i većine naroda.

Izvješće o prvom Isusovom znamenju u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-12) nalazi se, dakle, u prvom dijelu Evanđelja u kojemu Isus javno djeluje većim dijelom u Galileji. U toj prvoj etapi svoga djelovanja Isus se objavljuje kao Mesija užem krugu svojih učenika i pojedincima, primjerice Nikodemu, Samarijanki i kraljevom službeniku, koji na njegovu objavu odgovaraju pozitivno, vjerujući u Njegovu riječ i prijanjajući uz njegovu osobu.

2.1.3. Struktura Iv 2, 1-12

U svjetlu prethodne analize bližeg i daljnjeg literarnog konteksta u kojemu Ivan smješta Isusovo prvo znamenje u ovom trenutku osvrnut ćemo se na detaljniju analizu narativnih, sintaktičkih i semantičkih elemenata koje je autor uporabio u oblikovanju navedenog izvješća.

Prva dva retka narativni su uvod u kojemu nam evanđelist otkriva mjesto i vrijeme radnje, te glavne protagoniste cjelokupnog izvješća: »Trećeg dana bijaše svadba u Kani Galilejskoj. Bila ondje Isusova majka. Na svadbu bijaše pozvan i Isus i njegovi učenici.« (Iv 1, 1-2).

Redci 3-4 tvore prvu scenu koja započinje informacijom o nedostatku vina koja u narativnom slijedu dovodi do komplikacije radnje. U središtu prve scene je dijalog između Isusa i njegove majke. Majčina indirektna molba: »Vina nemaju.« (r. 3) i Isusova začuđujuća reakcija: »Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas!« (r. 4) prebacuju dijalog na višu razinu.

Radnja se nastavlja u sljedećoj, drugoj sceni (rr. 5-8) u kojoj zajedno s Isusom i njegovom majkom susrećemo i poslužitelje. U središtu druge scene Marijina je zapovijed poslužiteljima: »Što god Vam rekne, učinite!« (r. 5) te Isusove zapovijedi: »Napunite posude vodom!« (r. 7) i »Zgrabite sada i nosite ravnatelju stola.« (r. 8). I u toj sceni autor donosi kratki opis okolnosti koje upotpunjuju smisao i pragmatičku nakanu teksta koju ćemo pokušati odrediti u sljedećem dijelu rada.

Posljednja scena obuhvaća retke 9-10. U njima nam autor otkriva učinak Isusovog prvog znamenja. U toj sceni glavni protagonisti su ravnatelj stola, sluge i zaručnik. Zanimljivo je uočiti da u toj sceni, za razliku od prethodne dvije, autor ne donosi izravni govor protagonista. Scena završava konstatacijom koju ravnatelj stola upućuje zaručniku: »Svaki čovjek stavlja na stol najprije dobro vino, a kad se ponapiju, gore. Ti si čuvao dobro vino sve do sada.« (r. 10).

Cjelokupno izvješće završava zaključkom u redcima 11-12 koji su sažetak Isusova boravka i djelovanja u Kani Galilejskoj: »Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovaše u njega njegovi učenici. Nakon toga siđe sa svojom majkom, s braćom i sa svojim učenicima u Kafarnaum. Ondje ostadoše nekoliko dana.«

Na temelju analize narativnih, sintaktičkih i semantičkih elemenata Iv 2, 1-12 možemo strukturirati na sljedeći način:

Uvod (rr. 1-2)

¹ Trećeg dana bijaše svadba u Kani Galilejskoj. Bila ondje Isusova majka.

² Na svadbu bijaše pozvan i Isus i njegovi učenici.

Prva scena: Isus i njegova majka (rr. 3-4)

³ Kad ponesta vina, Isusu će njegova majka: »Vina nemaju.«

⁴ Kaže joj Isus: »Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas!«

Druga scena: Isus, majka i poslužitelji (rr. 5-8)

⁵ Nato će njegova mati poslužiteljima: »Što god vam rekne, učinite!«

⁶ A bijaše ondje Židovima za čišćenje šest kamenih posuda od po dvije do tri mjere.

⁷ Kaže Isus poslužiteljima: »Napunite posude vodom!« I napune ih do vrha.

⁸ Tada im reče: »Zagrabite sada i nosite ravnateljju stola.« Oni odnesu.

Treća scena: ravnatelj stola i zaručnik (rr. 9-10)

⁹ Kad okusi vodu što posta vinom, a nije znao odakle je – znale su sluge koje zagrabiše vodu – ravnatelj stola pozove zaručnika

¹⁰ i kaže mu: »Svaki čovjek stavlja na stol najprije dobro vino, a kad se ponapiju, gore. Ti si čuvao dobro vino sve do sada.«

Zaključak (rr. 11-12)

¹¹ Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovalaše u njega njegovi učenici.

¹² Nakon toga siđe sa svojom majkom, s braćom i sa svojim učenicima u Kafarnaum. Ondje ostadoše nekoliko dana.

2.1.4. Egzegetsko-teološka analiza Iv 2, 1-12

U posljednjem i za naše istraživanje najvažnijem dijelu donosimo detaljniju egzegetsko-teološku analizu Iv 2, 1-12 prema prethodno određenoj strukturi. Pretvorba vode u vino prvo je Isusovo znamenje u Evanđelju po Ivanu, koje ne nalazimo u drugim evanđeljima. Ono je prilika za objavu Isusove slave koja potiče učenike na put vjere i prijanjanja uz Isusa Krista, Utjelovljenu Riječ Božju. Dvije teme koje se pojavljuju u tom izvješću mogu se povezati sa židovskim kontekstom: potreba da Isus nadomjesti vodu namijenjenu za židovske obrede čišćenja u »praznim« kamenim posudama i slika o vinu kao sastavnom dijelu svadbene gozbe. Obje teme u sinoptičkoj tradiciji dolaze neovisno od ikoje čudesne zgrade.³¹

»Moramo naglasiti da evanđelist ne donosi samo običan izvještaj o prvom Isusovom čudu, to potvrđuju i brojni naglašeni izrazi i motivi sadržani u tom tekstu: govor o Isusovom času (r. 4), naglašavanje prijašnje uloge kamenih posuda (r. 6), velika količina vina (r. 7), izvrsnost vina nastala od vode (r. 10) te posebno Marijina posrednička uloga (r. 4).«³²

»U svemu tome prepoznaje se namjera evanđeliste da prvo Isusovo znamenje prikaže kao izrazit mesijanski čin i početak Isusova mesijanskog djelovanja. Također ne treba isticati da evanđelist o svadbi ne govori samo zbog nje same. Ona nije tema za sebe, već samo pozornica za nešto važnije što će se tu odigrati, što vrijedi i za sudionike

³¹ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, PH. PERKINS, *Komentar evanđelja i djela apostolskih*, Sarajevo, 1997., 553.

³² I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, 98.

svadbenog slavlja. Primjerice, mladenci ostaju anonimni cijelo vrijeme, tek na kraju izvješća autor spominje ravnatelja stola i zaručnika.«³³

Ženidba je u Bibliji već od prije dobro poznata metafora za odnos između Boga i njegova naroda. Kao što je u Starom zavjetu odnos Boga prema Izraelu bio izražen analogijom braka (usp. Hoš 2, 16; Iz 5, 1-7), tako Izraelov Mesija na svadbenoj gozbi počinje okupljati eshatološki Izrael i stvarati novi Božji narod. U središtu pozornosti događaja u Kani su Isus, njegova majka i učenici. Iako Isus dominira cijelom scenom, evanđelist svjetlo svoga propovijedanja prvo usmjeruje na njegovu majku koja je nužno potrebna za sve što će se tu odigrati. Tek na samom kraju, nakon što je Isus na molbu svoje majke učinio svoje prvo znamenje, evanđelist će Mariju pribrojiti skupini učenika koji su povjerovali (r. 11).³⁴

2.1.4.1. Uvod (rr. 1-2)

Odmah na početku zanimljivo je uočiti pomalo neobičnu ali vrlo značajnu vremensku naznaku »treći dan«. Naime, pogledamo li prvo poglavlje Ivanova evanđelja uočit ćemo da se izraz »sutradan« pojavljuje tri puta (rr. 29.35.43) dijeleći ga na četiri dijela: Ivanovo svjedočanstvo o samome sebi (Iv 1, 19-28), Ivanovo svjedočanstvo o Isusu (Iv 1, 29-34), Isusov susret s prva dva učenika (Iv 1, 35-43) i poziv Filipa i Natanaela (Iv 1, 43-51). Drugo poglavlje započinje izrazom i »trećeg dana« koji zajedno s prethodna četiri dana kompletira tjedan. »Drugim riječima, evanđelist započinje izvješće vremenskim navodom 'trećeg dana' koji, ako ga pribrojimo prethodim danima prvoga poglavlja, označava sedmi dan, tj. dan ispunjena, punine i savršenosti u kojemu Bog zemlji i čovjekovu šestodnevnu radu daruje plodnost. Riječ je o danu života, punine i uskrsnuća koji kida okove čovjekove nesavršenosti i granice njegove nemoći, stvarajući u njegovu srcu prostor za Boga, te pripremajući u njemu put ostvarenja Božjega djela spasenja.«³⁵ Na taj način, prema nekim autorima, Ivan započinje svoje evanđelje tzv. velikim prvim tjednom Isusova javnog djelovanja koji ukazuje na tjedan stvaranja iz Knjige postanka. Tim više što Ivanovo evanđelje kao i knjiga Postanka započinje izrazom »u početku«. Iako je teško reći da je to bila nakana autora, čitatelj koji dobro

³³ *Isto*, 99-100.

³⁴ Usp. *Isto*, 99-101.

³⁵ L. MORRIS, *Evanđelje po Ivanu*, Daruvar, 1997., 163.

poznaje izvješće o stvaranju (Post 1, 1 – 2, 2a) uočava da se nalazi pred novim početkom, tj. pred novim stvaranjem.³⁶

Prvo znamenje događa se na svadbi u Kani Galilejskoj na kojoj su bili pozvani Isus i njegovi učenici: »Trećeg dana bijaše svadba u Kani Galilejskoj. Bila ondje Isusova majka. Na svadbu bijaše pozvan i Isus i njegovi učenici.« (Iv 2, 1-2). Kana se spominje na još dva mjesta u Novom zavjetu. No, ovdje autor dodaje »galilejska« što bi preciziralo smještenost budući da Kana vjerojatno nije bila poznato mjesto. Zanimljivo je uočiti činjenicu da je Isusova Majka za razliku od Isusa i učenika već ondje. Ona je od samog početka dio svadbene svečanosti.³⁷ Nadalje, Ivan uopće ne spominje mladence koji su inače glavni protagonisti svadbene svečanosti, a koji u ovom slučaju cijelo vrijeme ostaju anonimni i u sjeni. No, možemo pretpostaviti da se radi o obiteljskim prijateljima. Budući da će se Marija u nastavku izvješća osjećati pozvanom intervenirati u rješavanju problema također ukazuje na bliže poznanstvo s mladencima.³⁸ Na temelju tih činjenica možemo zaključiti da je Ivan Isusovoj majci namijenio posebnu ulogu. Drugim riječima mladenci i svadba samo su kulisa za nešto puno važnije.

2.1.4.2. Isus i njegova majka (rr. 3-4)

Nakon uvoda u kojemu nas je autor upoznao s mjestom i okruženjem radnje, sljedeći redci pobliže nas dovode do znamenja koje će Isus učiniti. Pomalo oskudan opis, ali stoga vrlo jednostavan i jasan. Dijalog između Isusa i njegove majke započinje na Marijinu inicijativu. Marija uočava i odmah upozorava Isusa na nestašicu vina.³⁹ Marija, koja je primijetila tu itekako ozbiljnu poteškoću nedostatka vina na svadbenoj svečanosti, izravno se obraća Isusu riječima: »Vina nemaju.« (r. 3). Iz konteksta možemo zaključiti da Marijine riječi nemaju samo informativno značenje. Drugim riječima, Marija Isusa upoznaje s novonastalom situacijom potičući ga i očekujući od njega konkretno djelovanje u rješavanju iste. Potrebno je naglasiti da Isus do tada još

³⁶ M. GRILLI, *Il Vangelo secondo Giovanni. Elementi di introduzione e teologia*, Bologna, 2016., 64.

³⁷ G. ZEVINI, *Vangelo secondo Giovanni*, Roma, 1990., 108.

³⁸ Usp. L. MORRIS, *Evangelje po Ivanu*, 163-164.

³⁹ Prema Židovskom običaju svadba se slavila sedam dana te se lako moglo dogoditi da potkraj tako dugoga svadbenog slavlja ponestane vina.

nije učinio ni jedno znamenje, ali njegova majka se usuđuje tražiti od njega da »spasi« situaciju jer je znala tko je on.⁴⁰

»Marija u Kani nastupa kao zagovornica Židova koji su otvoreni prihvaćanju Mesije, stoga ona zapravo ne upozorava Isusa na nestanak vina, već na nedostatak svatova. Bez Isusa, bez njegova 'časa' (r. 4b) nema eshatološkog ostvarenja u Starom zavjetu najavljene svadbene gozbe naroda Božjeg s obiljem vina. Svadbena gozba i uz nju povezani izrazi 'treći dan', 'vino', 'voda', 'znak' i 'slava' tako izrazito služe kristološkom interesu evanđelista da se može kazati kako Isus ne objavljuje svoju slavu na nekoj svadbi, već kroz svadbu. [...] Taj nedostatak na koji upozorava Isusova majka bit će slikovito potvrđen isticanjem kako su kamene posude koje će primiti novo vino Izraelova Mesije Isusa dotada služile 'Židovima za čišćenje' (r. 6). A da je vrijeme toga čišćenja (καθαρισμος) Isusovim dolaskom postalo stvar prošlosti, potvrđuje Ivan Krstitelj svojim svjedočanstvom u prilog Isusovu krštenju koje je, jednako kao i njegovo krštenje vodom, nazvano 'čišćenjem' (καθαρισμος).«⁴¹

»Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas!« (r. 4) Isusov je odgovor u kojemu nailazimo na nekoliko interpretativnih poteškoća. Izraz *ti emoi kai soi* koji u doslovnom prijevodu znači »Što, meni i tebi?« semitska je formula koju ne nalazimo i koju je teško prevesti u europskim jezicima. U Bibliji navedena formula vlastita je diplomatskom jeziku te dovodi u pitanje odnos koji postoji između dvaju saveznika, bilo da ukaže na prekid, bilo da privuče pozornost na točku neslaganja.⁴² Njezin upitan ton, poput retoričkog pitanja, ne zahtjeva odgovor nego otvara put promišljanju.⁴³ »Riječ kojom joj se obraća, 'ženo', u grčkom jeziku ne zvuči tako hladno. On je upotrebljava i u drugim slučajevima, na primjer dok je Marija pod križem, neki bibličari govore da je ovaj vokativ 'izraz poštovanja i ljubavi'.«⁴⁴

⁴⁰ Usp. L. MORRIS, *Evanđelje po Ivanu*, 165.

⁴¹ I. DUGANDŽIĆ, Majka, žena, učenica. Mjesto i uloga Isusove majke u Ivanovu evanđelju, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005.)1, 104.

⁴² Usp. Suci 11, 12; 2 Sam 16, 10; 19, 23; 1 Kr 17, 18; Mt 8, 29; Mk 1, 24; 5, 7; Lk 4, 34; 8, 28.

⁴³ X. LÉON-DUFOUR, *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*, Cinisello Balsamo, 1990., 210.

⁴⁴ L. MORRIS, *Evanđelje po Ivanu*, 165.

Nadalje, izraz »Ženo, što ja imam s tobom?« možemo shvatiti na dva načina. U negativnom smislu Isus pokazuje da se nalazi na drugačijoj razini od one na kojoj se nalazi njegova majka. Navedeno ponašanje u skladu je s onim koje Isus zauzima u sinoptičkim evanđeljima kada se distancira od svoje majke i od svoje obitelji. U Mk 3, 33sl. majci i braći koja su došla k njemu Isus odgovara: »Tko je majka moja i braća moja?« A ženi koja proglašava blaženom utrobu koja ga je nosila i prsi koje je sisao Isus odgovara: »Još blaženiji oni koji slušaju Riječ Božju i čuvaju je.« (Lk 11, 27). Prema najzastupljenijem tumačenju tog retka Isus se dakle distancira od svoje majke. »Naime, on više nije samo njezin sin, već prvenstveno Sin Čovječji koji će nebesku stvarnost donijeti ljudima (Iv 1, 51).«⁴⁵ Međutim, ako tu izjavu shvatimo u pozitivnom smislu tada Isus svojoj majci govori nešto puno više. U svojoj majci Isus već vidi Ženu tj. ne samo onu koja mu je dala ljudski život, nego cijeli Izrael koji čeka vrijeme konačnog spasenja.

Isusov i Marijin dijalog završava zagonetnim riječima: »Još nije došao moj čas!« koje ne smijemo odvojiti od prethodnih, jer zapravo jedino tako imamo cjelovitu sliku. U literaturi nalazimo tumačenja da bi se te riječi mogle prevesti i u obliku retoričkog pitanja: »Zar moj čas nije došao?«⁴⁶ »Retoričko pitanje ni u kojem slučaju ne znači Isusovo grubo odbijanje majke, već samo isticanje da ona i on u tom trenutku stoje na dvije različite razine. S obzirom na Isusovo mesijansko poslanje i Marija je samo učenica koja se i prema sinoptičkoj predaji katkada mora suočiti s čuđenjem i laganim prigovorom Sina zbog njezina neshvaćanja (usp. Lk 2, 49; 11, 28; Mk 3, 33-35).«⁴⁷

U kontekstu Ivanova evanđelja vjerojatno je riječ o Isusovoj upitnoj izjavi koja je iziskivala Marijin pozitivan odgovor. Isus poziva svoju majku da otkrije ili da prepozna da je došao čas u kojemu treba intervenirati prema Božjem spasenjskom naumu. Drugim riječima, poziva ju da u svojem Sinu prepozna ispunjenje Božjih mesijanskih obećanja, a u vodi koja će postati vino dolazak mesijanskog vremena. »Moj čas« ne može a ne označavati početak Isusova spasenjskog poslanja, koje će biti objava slave riječju i djelom sve do Isusova posljednjeg časa u kojemu će se vratiti Ocu u slavi.⁴⁸

⁴⁵ *Isto*.

⁴⁶ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012., 84-85.

⁴⁷ *Isto*, 85.

⁴⁸ X. LÉON-DUFOUR, *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*, 212-213.

Majka koja nastupa kao zagovornica Židova u trenutku razgovora sa Sinom pretvara se u njegovu učenicu koja brzo shvaća pouku i sama postaje otvorena za vršenje volje Očeve po Sinu (r. 5). Od toga časa i ona se pridružuje zajednici njegovih učenika (Iv 2, 12) koja je konstituirana već prije (Iv 1, 35-51), a koja je temeljem prvog čudesnog znaka povjerovala (Iv 2, 11), odnosno u utjelovljenoj Riječi prepoznala »slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca« (Iv 1, 14).⁴⁹

2.1.4.3. Isus, majka i poslužitelji (rr. 5-8)

U Isusovu pozivu Marija prepoznaje Mesiju i trenutak njegova dolaska koji je pokreće na djelovanje. Marija ne odgovara direktno Isusu. Pozvana je da shvati kako je došao čas u kojemu je Isus pozvan reagirati prema Božjoj volji, stoga mu prestaje govoriti kao tjelesna majka. Ne ističući ni u jednom času sebe u prvi plan, ona s velikim pouzdanjem u Sina potiče sluge: »Što god vam rekne, učinite!« (Iv 2, 5). Time Marija stavlja Isusa u središte pozornosti i tako očituje ono što se inače uklapa u novozavjetnu sliku o njoj: njezina vjera bez zadnjeg uvida u božanske tajne, njezina spremnost na služenje i vjernost Sinu i onda kad ga ne shvaća potpuno.⁵⁰

Šesti redak sadrži kratki opis posuda koje su se nalazile ondje, a koje su prema autorovom pojašnjenju služile Židovima za čišćenje. Naime, zaista je bila potrebna velika količina vode da bi se polilo po rukama svim gostima, naročito ako je bio veći broj gostiju. Stoga autor naglašava da je riječ o posudama »od po dvije ili tri mjere«, što bi značilo oko 75 litara po posudi. Isus zapovijeda poslužiteljima da posude napune vodom, zgrabе iz njih i odnesu ravnatelju stola. U cijelom Novom zavjetu jedino se ovdje spominje taj termin, a pretpostavlja se da je to jedan od gostiju koji je dobio zaduženje da bude voditelj svadbe, tj. da predsjedava skupom okupljenim tom zgodom.⁵¹

2.1.4.4. Ravnatelj stola i zaručnik (rr. 9-10)

»Ivan nam ne kaže kako se ili kada točno to čudo dogodilo. On jednostavno spominje 'vodu što posta vinom', gdje ukoliko pretpostavimo da je u svih šest posuda voda postala vinom, Isus je onda mladom paru poklonio vrlo bogat poklon. Obilje vina često

⁴⁹ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Majka, žena, učenica. Mjesto i uloga Isusove majke u Ivanovu evanđelju*, 106.

⁵⁰ *Isto*, 85-86.

⁵¹ Usp. L. MORRIS, *Evanđelje po Ivanu*, 167-168.

je znak obnove ili eshatona.«⁵² Ravnatelj stola nije ništa znao o podrijetlu vina koje je sad kušao, ali je odmah osjetio njegovu kvalitetu. Zato je pozvao zaručnika (koji je bio odgovoran za svadbenu gozbu), želeći mu nešto reći o tom njegovom odstupanju od ustaljenog običaja, prema kojemu se na stol najprije stavljalo dobro vino, a kad se uzvanici ponapiju, gore.⁵³

2.1.4.5. Zaključak (rr. 11-12)

Izvješće o prvom Isusovom znamenju Ivan završava napomenom o karakteru tog događaja, te o učinku koji je imao na učenike: »Tako u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovaše u njega njegovi učenici. Nakon toga siđe sa svojom majkom, s braćom i sa svojim učenicima u Kafarnaum. Ondje ostadoše nekoliko dana.« (Iv 2, 11-12). Objava Isusove slave za autora Ivanova evanđelja bila je od velike važnosti.⁵⁴ »Riječ tijelom postala jest Božja slava jer je svojim riječima i djelima proslavila Boga. Stoga proslava Isusa Krista govori o vitalnosti te slave u kojoj čovjek dobija udio dolaskom Sina Božjega.«⁵⁵ Ivan ništa ne govori o poslužiteljima koji su nedvojbeno znali što se dogodilo. No, izostavljanjem informacija o reakciji poslužitelja Ivan ukazuje na učenike koji »povjerovaše u njega«, što je za Ivana daleko važnije naglasiti.

Između svadbe u Kani i predstojećega Isusova nastupa u Jeruzalemu stoji njegovo vrlo kratko zadržavanje u Kafarnaumu koje očito nije u središtu autorove pozornosti. »Prema sinoptičkoj predaji, Isus je nakon Ivanova uhićenja upravo Kafarnaum izabrao kao središte svoga djelovanja u Galileji. Sasvim je logično da se nakon Kane i ovdje spominje nazočnost Isusove majke, ali najednom susrećemo i njegovu braću koja će kasnije biti spomenuta kao oni koji ne vjeruju u nj (Iv 7, 1-10), što bi moglo značiti da Isusovo čudo na njih nije djelovalo kao što je to na učenike.«⁵⁶ Na svadbi u Kani u obliku znaka počinje se ostvarivati ono što je najavljeno već u Proslovu: »Uistinu, Zakon bijaše dan po Mojsiju, a milost i istina nastala po Isusu Kristu.« (Iv 1, 17). Tu

⁵² *Isto*, 168.

⁵³ *Isto*.

⁵⁴ *Usp. Isto*, 168-169.

⁵⁵ R. E. BROWN, J. J. CASTELOT, J. A. FITZMYER, *Biblijska teologija staroga i novoga zavjeta*, Zagreb, 1980., 453-454.

⁵⁶ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 88.

istinu u Isusu je prvi naslutio Natanael i zato je zaslužio priznanje »istiniti« Izraelac (Iv 1, 47). Ta istina će osloboditi sve one koji dođu k Isusu.⁵⁷

2.1.5. Marija posrednica

Na temelju prethodne egzegetsko-teološke analize Isusova prvog znamenja učinjena na svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-12), pokušat ćemo definirati Marijinu ulogu i poslanje u tom prvom za Isusa i za evanđelistu važnom znamenju kojim Isus započinje svoje javno djelovanje. Marija je svojim djevičanskim začecem i rođenjem Sina Božjega duboko ugrađena u temeljnu istinu kršćanstva, utjelovljenja Sina Božjega i njegova otkupljenja. Ako je Krist jedini Posrednik, Otkupitelj i Spasitelj, kako i na koji način Marija surađuje u ostvarenju Božjeg spasenjskog nauma?

Bog želi ostvariti spasenje u ekonomiji saveza. Odnosi Boga i izraelskog naroda temelje se na savezu u kojemu Bog obećava spasenje, a narod se spremno odaziva Božjem pozivu da izvrši sve što Bog bude tražio od njega. Znamo da je tijekom povijesti Izrael svojom nevjernošću i grijesima često raskidao savez koji je Bog sklopio s njim na Sinaju. Proroci koji su prekoravali izraelski narod zbog njegove nevjernosti Bogu i savezu, pozivajući ga na obraćenje i povratak k Bogu, najavljivali su novi zamah Božje milosti, novi savez s djevičanskom Kćeri sionskom, s novim Izraelom koji će biti vječan i neuništiv.

Činjenica da sklapanje saveza nije povjereno velikom svećeniku, kao zakonitom predstavniku naroda, nego neznoj djevojci iz nepoznatog i prezrenog grada Nazareta, otkriva nam novost Božjeg spasenjskog zahvata u povijest svijeta i čovjeka. Marija je pozvana da se Bog u njoj nastani te da na Božji poziv odgovori pozitivno u ime svega čovječanstva. Dakako, savez se sklapa u Kristu koji je, postavši tijelom, novi savez. Međutim, Marija ima svoju ulogu u sklapanju novog saveza, ona je posrednica jer je pristala na Božji poziv. U Mariji se ujedinjuje suradnja svega čovječanstva, od Adama do utjelovljenja, i po njoj Krist se ujedinjuje s čovječanstvom. U utjelovljenju iznesen je Marijin slobodan pristanak i suradnja s božanskim planom, koji nije samo u činu začeca, nego u cjelokupnom djelu spasenja, prema anđelovu naviještenju. Bog želi ostvariti spasenje čovječanstva, ali za to traži i njegovo sudjelovanje i suradnju. Marija

⁵⁷ Usp. I. DUGANDŽIĆ, Majka, žena, učenica. Mjesto i uloga Isusove majke u Ivanovu evanđelju, 104.

je ovdje predstavnicom čovječanstva od koje se upravo to traži.⁵⁸ »U trenutku navještenja zauzetost Crkve u djelu spasenja sva je usredotočena u Mariji, započeta je s njom, a kršćanska zajednica nastavlja suradnju za ostvarenje u punini novog saveza već ostvarenog u utjelovljenju sjedinjenjem Boga i čovjeka u Isusu.«⁵⁹

Marija se u tradiciji Crkve najprije nazivala Otkupiteljica što je značilo Majka Otkupitelja. No kako se postupno naglašavalo i lučilo Isusovo i Marijino sudjelovanje u djelu otkupljenja, dolazi i do naziva Suotkupiteljica. Taj naziv je ubrzo postao osporavan od teologa. Razlog je jednostavan, jer sam prizvuk Suotkupiteljica kao da postavlja Mariju u suparništvo s Kristom. Mariolozi razlikuju objektivno otkupljenje kao događaj koji donosi spasenje svemu čovječanstvu i subjektivno otkupljenje koje se odnosi na primjenu spasenja na pojedinca prema njegovom prihvaćanju milosti spasenja. Tako na Mariju možemo primijeniti subjektivnu dimenziju spasenja, gdje je najprije ona sama bila raspoloživa Bogu koji joj je omogućio da primi puninu milosti. Ona sudjeluje i na subjektivnom otkupljenju ostalih ljudi svojim zagovorom i pomoći što nosi sa sobom njeno duhovno majčinstvo. Na objektivnom planu spasenja, Marija sudjeluje u vidu primanja, a ne kao ona koja djeluje i stvara.⁶⁰

To jasno potvrđuje Pismo: »Jedan je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus.« (1 Tim 2, 5-6). Krist je jedini Posrednik i Otkupitelj. Jer je Marija sama otkupljena, ne može biti uzrok spasenja koje prima. Upravo jer je na jedinstven način otupljena, može i na jedinstven način surađivati s Kristom na djelu spasenja čovječanstva. Ona surađuje na otajstvu Spasiteljeva utjelovljenja i dosljedno na djelu spasenja.

Pristanak vjere u Isusa Krista, surađivanje na subjektivnom spasenju, doprinosi punini spasenja i Marijinoj osobnoj svetosti. Suradnja na objektivnom djelu spasenja je istovremeno izravna i neizravna: čin vjere uključuje rođenje djeteta i djelo spasenja. Jer joj anđeo tumači što će biti to dijete, čin njezine vjere uključuje i prihvaćanje i suradnju na djelu spasenja. Marijin pristanak uključuje i poslušnost i vjeru kao što će prelijepo reći Drugi Vatikanski koncil u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* br. 56:

⁵⁸ C. TOMIĆ, *Marija, majka vjere*, 178-179.

⁵⁹ *Isto*, 179.

⁶⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Marija, majka vjere*, 179.

»Uzao Evine neposlušnosti bio je razriješen Marijinom poslušnošću; što je svojom vjerom svezala djeвица Eva, to je Djeвица Marija razriješila vjerom.«⁶¹

Marijina vjera označuje aktivno sudjelovanje u djelu spasenja: osobnu zauzetost uma i srca, zauzetost koja dokazuje smionost i rizik živjeti s Bogom događaj spasenja. Ona je tu i predstavnica čovječanstva, njezina vjera svečano otvara vjeru Crkve te u isto vrijeme i stvarnost Crkve. Tako je svaki vjernik pozvan da svojom vjerom izgrađuje Crkvu, jer samo živi i snažni rast vjere omogućuje istinski rast Crkve.⁶²

Danas se izbjegava naziv Suotkupiteljica. Pavao VI. naziva je Suradnica (*Cooperatrix*), a do danas ostaje naslov Posrednica, koji će posvetiti Drugi vatikanski koncil u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen Gentium*: »Blažena Djeвица u Crkvi se naziva imenima Odvjetnica, Pomoćnica, Pomagačica, Posrednica. Ipak se to tako shvaća da ništa ne oduzima niti dodaje dostojanstvu i moći Krista, jedinoga Posrednika.«⁶³ Naziv Posrednica pojavljuje se najprije na Istoku u molitvi: »Pod obranu se tvoju utječemo«. Zatim sveti Efrem, Mariju kao Posrednicu moli dok polazi u pustinju Edese: »Posrednica svijeta iza Posrednika, Most tajanstveni što povezuje zemlju s nebom, Ključ koji otvara vrata raja, naša Zagovornica, naša Posrednica...sjeti se svojeg milosrđa i svoje moći...«. Na Zapadu se pojavljuje u 9. stoljeću, zazivana u molitvi: »Zdravo kraljice«, a i dalje u duhovnim spisima.⁶⁴

Marija je Posrednica prije utjelovljenja svojom molitvom; u utjelovljenju postaje veza između Boga i grješnog čovječanstva. Nakon utjelovljenja njezino posredništvo dobiva novo značenje: surađuje s Kristom iznutra u djelu otkupljenja. Krist je jedini Posrednik, on je dostatan. No Bog uspostavlja Novi savez s ljudima tražeći suradnju s čovjekom i Marija je tu predstavica čovječanstva. Ona postaje Kovčeg saveza. U njoj se ostvaruje Novi savez jer je Riječ tijelom postala. Svojim prihvaćanjem Božjeg poziva u poslušnosti i vjeri ona surađuje u spasenju svijeta na jedinstven način. Marija nije tako novi posrednik uz Krista. Njeno posredništvo ne dodaje nešto novo jedinom Kristovu

⁶¹ Usp. *Isto*, 180.

⁶² Usp. C. TOMIĆ, *Marija, majka vjere*, 181.

⁶³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen Gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21. XI. 1964.)*, u: *Dokumenti*, Zagreb, ⁵1998., br. 62 (=LG).

⁶⁴ *Isto*, 182.

posredništvu, ali ona ostaje put ostvarenja spasenja u našem životu i Posrednica ostvarenja jer je u Kristu jedinom Posredniku.⁶⁵

Marijino posredništvo tijesno je povezano s njezinim materinstvom. Ono je posebno i iznimno jer se temelji na »punini milosti« koja se ostvarila kroz potpunu raspoloživost »sluškinje Gospodnje«. Kao odgovor na tu nutarnju raspoloživost svoje majke Isus Krist ju je sve više pripremao da postane za ljude »majka u redu milosti«.

Poslije odlaska Sina njezino materinstvo ostaje u Crkvi kao materinsko posredništvo. Zagovarajući za svoje sinove i kćeri, Majka surađuje na spasenjskom djelu svoga Sina – Otkupitelja svijeta. Marija svojim posredovanjem koje je podređeno Kristovu posredništvu, na poseban način doprinosi jedinstvu one Crkve koja je još na hodočasničkom putu na zemlji; njezinu jedinstvu s eshatološkom i nebeskom zbiljom općinstva svetih. Blažena Djevica jer je sjedinjena tijesnim i neraskidivim vezama s Kristom, u njegovu prvu dolasku, ima ulogu vlastitu majci milosrdne posrednice o njegovu konačnom Dolasku. Time se Marijino materinsko posredništvo proteže kroz cijelu povijest Crkve.⁶⁶

2.2. MARIJA POD KRIŽEM (Iv 19, 25-27)

U Ivanovu evanđelju Isusovu majku iznova susrećemo pod križem zajedno s ljubljenim učenikom neposredno prije Isusove smrti (Iv 19, 25-27). Kao u izvješću o svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) i analizu ovoga izvješća započinjemo delimitacijom i jedinstvom teksta koja je prvi i nužni korak u razumijevanju biblijskoga teksta.

2.2.1. Delimitacija i jedinstvo Iv 19, 25-27

Početak i završetak izvješća o poslanju povjerenju majci i ljubljenom učeniku možemo odrediti bez velikih poteškoća. Mjesto i vrijeme radnje u odnosu na prethodno izvješće o Isusovoj mucu ostaje nepromijenjeno. Riječ je o Golgoti (usp. Iv 19, 17) i vremenu pripreme za Pashu (usp. Iv 13, 1). No, ulazak Isusove majke, Marije Kleofine i Marije Magdalene na narativnu pozornicu u Iv 19, 25 označava početak novog izvješća. Jednako tako za razliku od prethodnog izvješća (Iv 19, 23-24) koji prikazuje Isusovo raspeće i diobu njegove odjeće, u Iv 19, 25-27 Ivan opisuje trenutak u kojemu Isus

⁶⁵ Usp. *Isto*, 182-183.

⁶⁶ C. TOMIĆ, *Marija, majka vjere*, 183-184.

raspet na križu povjerava novo poslanje svojoj majci i svom ljubljenom učeniku, koje je iznimno važno za buduću zajednicu Isusovih učenika.

Izraz »nakon toga« kojim autor započinje r. 28 ukazuje na početak novog izvješća. Naime, riječ je o karakterističnom izrazu kojim autor Ivanova evanđelja stvara veće ili manje narativne prekide.⁶⁷ Sljedeći redci 19, 28-30 prikazuju trenutak konačnog proglašenja »dovršetka«, Isusovu smrt i intervenciju Židova zbog pripreme za Pashu. S obzirom na navedene retke ukratko ćemo se osvrnuti na mišljenje egzegeta o izvoru građe kojim bi se mogao poslužiti evanđelista za opisivanje tog prizora.

2.2.2. Literarni kontekst Iv 19, 25-27

Za razliku od Iv 2, 1-12, izvješće o poslanju povjerenu majci i ljubljenom učeniku (Iv 19, 25-27) nalazi se u drugom velikom dijelu Ivanova evanđelja poznatom pod nazivom »Knjiga časa« ili »Knjiga proslave«. Onima koji su prihvatili Riječ, Isus objavljuje svoju slavu vraćanjem k Ocu i to po svojoj smrti, uskrsnuću i uzašašću. Ono što možemo zaključiti jest da je Isusovo poslanje dovršeno. Dok na svadbi u Kani Isusova riječ o »njegovu času« (Iv 2, 4) još uvijek zvuči zagonetno, Isus slavi posljednju večeru svjestan da je »došao njegov čas« (Iv 13, 1), koji će biti »dovršen« smrću na križu (Iv 19, 28).

Samom događaju pod križem prethodi Isusova osuda pred Pilatom, mučenje od strane vojnika, poruga naroda i na koncu samo raspeće. U prizoru o nešivenoj odjeći Raspetoga, vojnici ispunjavaju proročanstvo starozavjetnog Patnika koji se žali da mu mučitelji dijele haljine i bacaju kocku za njegovu odjeću (Ps 22, 18). Za evanđelistu je Isusova odjeća simbol Crkve koja je u nastanku, a rađa se iz Isusove smrti na križu. Budući da to poglavlje završava Isusovom smrću i ukopom, sljedeće i posljednje poglavlje Evanđelja prikazuje Kristovo uskrsnuće i proslavljenog Isusa koji se još kratko pojavljuje među učenicima.

2.2.3. Struktura Iv 19, 25-27

Izvješće o novom poslanju koje Isus raspeta na križu povjerava svojoj majci i ljubljenom učeniku (Iv 19, 25-27) autor započinje kratkim uvodom u kojemu pruža čitateljima

⁶⁷ Za veće prekide vidi primjerice Iv 3, 22; 5, 1; 6, 1; 7, 1; 13, 7; 21, 1, a za manje Iv 5, 14 i 19, 38 (S. FUŽINATO, M. GRILLI, *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, Zagreb, 2019., 109, bilješka 244).

detaljnije informacije o mjestu i vremenu radnje prikazujući majku, sestru njegove majke, Mariju Kleofinu i Mariju Magdalenu uz Isusov križ neposredno prije njegove smrti: »Uz križ su Isusov stajale majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina i Marija Magdalena.« (Iv 19, 25).

Redak 26 središte je izvješća u kojemu autor donosi Isusove riječi upućene ponajprije majci: »Ženo! Evo ti sina!«, a zatim i ljubljenom učeniku: »Evo ti majke!«. Isusove riječi upućene Mariji i ljubljenom učeniku od velike su teološke važnosti, jer su one očitovanje njegove volje. Na neki način možemo govoriti i o Isusovoj oporuci. Riječ je o dovršetku njegova spasenjskog poslanja, o »času« koji je došao i koji će se uskoro u potpunosti ispuniti. Marija i učenik kojega je Isus ljubio svjedoci su ispunjenja Očeva spasenjskog nauma i Isusova otkupiteljskog poslanja ali su istovremeno i primatelji novoga poslanja.

Izvješće završava kratkim zaključkom o ispunjenju povjerena mu poslanja. Naime, od toga časa ljubljeni učenik po Isusovoj volji uzima Isusovu majku k sebi. Na temelju prethodne analize narativnih, sintaktičkih i semantičkih elemenata Iv 19, 25-27 možemo strukturirati na sljedeći način:

Uvod (r. 25)

²⁵ Uz križ su Isusov stajale majka njegova,
zatim sestra njegove majke,
Marija Kleofina i Marija Magdalena.

Poslanje (r. 26)

²⁶ Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika kojega je ljubio,
reče majci: »Ženo! Evo ti sina!«
Zatim reče učeniku: »Evo ti majke!«

Zaključak (r. 27)

²⁷ I od toga časa uze je učenik k sebi.

2.2.4. Egzegetsko-teološka analiza Iv 19, 25-27

Izvješće o Isusovim posljednjim riječima upućenima majci i ljubljenu učeniku pod križem, neposredno prije svoje smrti (Iv 19, 25-27) evanđelist je vrlo brižno oblikovao. To najbolje prikazuje usporedba s ostalim evanđelistima. Svi oni spominju skupinu žena koje su Isusa slijedile na njegovu putu križa, kao njegove učenice i svjedokinje njegove smrti. No zanimljivo je da pritom nijedan od sinoptika među tim ženama ne spominje Isusovu majku Mariju. Drugačiji način oblikovanja tog izvješća svjedoči o Ivanovu drukčijem cilju. Za razliku od sinoptika kojima su žene važne kao svjedoci Isusove smrti na križu i kao kasniji svjedoci njegova uskrsnuća, Ivanu je važnije uspostaviti pravi odnos između majke i učenika u budućoj zajednici vjere.⁶⁸ Pogledajmo detaljnije o kakvoj je Marijinoj ulozi i poslanju riječ.

2.2.4.1. Uvod (r. 25)

Među osobama koje su pratile Isusa na njegovu putu križa i koje za razliku od učenika ostaju nazočne pod križem Raspetoga prva se spominje Isusova majka. I u tom slučaju Ivan ju ne oslovljava njezinim osobnim imenom. Zatim se navodi »sestra njegove majke« kojju autor također ne navodi ime. Zato će neki egzegete dovesti u pitanje njezino poistovjećivanje s Marijom Kleofinom. Prvi argument koji dovodi u pitanje navedenu tvrdnju je mala vjerojatnost da bi rođene sestre nosile isto ime: Marija. S druge strane, ako su doista te dvije Marije različite osobe, to bi značilo da su kraj križa stajale četiri vjernice. One bi tad predstavljale odgovarajuću opreku četvorici nevjernih vojnika koji su Isusa razapeli; to je pak karakteristično za Ivanov stil i shvaćanje.⁶⁹ »Vjerojatno da 'sestru njegove majke' treba izjednačiti sa Salomom (Mk 15, 40) te da je upravo ona bila 'majka sinova Zebedejevih' (Mt 27, 56), koja je u času Isusove smrti zajedno s ostalim ženama stajala ondje, podalje. Ako je doista tako, te ako je onaj 'ljubljeni učenik' doista Ivan, Zebedejev sin, onda vidimo razlog za izostavljanje njezina imena.«⁷⁰ Nadalje, Ivan nijednom ne spominje samoga sebe, niti bilo koga od svoje obitelji. Jednako tako mogao bi ne spomenuti ni svoju majku. Osim toga ime Kleofa nalazimo samo ovdje, ne spominje se nigdje dalje u Novom zavjetu. Također,

⁶⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, 105.

⁶⁹ Usp. L. MORRIS, *Evanđelje po Ivanu*, 649-650.

⁷⁰ *Isto*, 650.

Marija Magdalena se prvi put pojavljuje, ali već u idućem poglavlju Ivan pripovijeda kako joj se Isus ukazao poslije uskrsnuća.⁷¹

2.2.4.2. Poslanje (r. 26)

S obzirom na prethodni redak gdje se spominju žene koje su pod križem, u r. 26 čitatelj je pozvan usmjeriti svoju pozornost na Mariju, Isusovu majku kojoj se u ovom trenutku izravno obraća, te na »ljubljenoga učenika«. Činjenica da do sada učenik nije bio spomenut u nabranjanju osoba po križem, ukazuje na vrlo vjerojatnu činjenicu da ovo bilježi osoba koja je sama bila ondje, ali navodi prisutne onako kako ih je vidjela, izostavljajući sebe. No, što nam je poznato o ljubljenu učeniku? Tko bi mogao biti? Svakako je zagonetna pojava, jer s jedne strane sinoptici ga uopće ne spominju, a i Ivan kroz cijelo evanđelje skriva njegov identitet. Osim u Iv 13, 23 i 19, 26, ljubljenu učenik se pojavljuje kao svjedok Isusova uskrsnuća (Iv 20, 2-10), te je posebno prisutan u redakcijskom dodatku (Iv 21, 7.20-23.24). Sva spomenuta mjesta govore o njegovoj posebnoj ljubavi prema Isusu, ali i Isusovoj ljubavi prema njemu. »Svi su učenici prema Ivanovu evanđelju od Isusa ljubljenu (Iv 13, 1.34; 15, 9), štoviše Isus ih naziva svojim prijateljima (Iv 15, 13-15), ali se posebno izdvaja samo jedan 'kojeg je Isus ljubio' (Iv 13, 23).«⁷²

Rudolf Schnackenburg polazi od redakcijskog završnog poglavlja evanđelja (Iv 21) koje ima naglašenu crkvenu notu (ukazanje Uskrsloga na jezeru, bogat ulov riba, povjeravanje službe Petru) i u tome vidi pravovjernost i crkvenu svijest njegova autora. Ako se na to nadovezuje scena s ljubljenu učenikom i postavlja pitanje njegove smrti, iz toga treba zaključiti da je on predstavljao veliki autoritet u zajednici Ivanova evanđelja koju je njegova smrt pogodila. Iz toga Schnackenburg izvlači konačan zaključak: »On se ne navodi kako bi se našla neka autoritativna osoba za Evanđelje, već kako bi se njegov u zajednici već postojeći autoritet učvrstio, i nakon njegove smrti zadržao, a napisano Evanđelje kao njegovo svjedočanstvo preporučilo.«⁷³

⁷¹ Usp. *Isto*.

⁷² M. ZOVKIĆ, *Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju*, 110.

⁷³ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium, IV*, Freiburg – Basel – Wien, 1977., 455. Citirano prema: M. ZOVKIĆ, *Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju*, 110.

U Iv 19, 26 u središtu pozornosti je ljubljani učenik koji je na posljednjoj večeri u Petrovo ime zatražio i dobio od Isusa odgovor glede njegova izdajnika (Iv 13, 23-27). Stoga ga možemo smatrati Isusovim autoriziranim tumačem. On je, na vijest o praznom grobu, zajedno s Petrom stigao na Isusov grob. Iako su obojica vidjeli prazan grob, samo je za njega rečeno: »Vidje i povjerova.« (Iv 20, 8). Stoga možemo zaključiti da »ljubljeni učenik« predstavlja Isusova učenika u pravom smislu, ali i sveukupnost svih koji vjeruju u Isusa.⁷⁴

Raspjet na križu, Isusov pogled zaustavlja se nad majkom i učenikom koji ga ne ostavljaju ni u posljednjim trenucima njegova života, te im upućuje svoje posljednje riječi. Obraćajući se majci govori joj: »Ženo! Evo ti Sina!«, a ljubljenom učeniku: »Evo ti majke!«. Ovdje moramo gledati mesijansko ispunjenje Svetoga Pisma, o čemu svjedoči već idući redak: »Poslije toga Isus je bio svjestan da je već sve svršeno« (Iv 19, 28). Dok je bio svjestan da je svoju zadaću potpuno ispunio, upućuje te riječi Mariji i ljubljenom učeniku. Dakle, i te riječi sastavni su dio poslanja koje je Isus trebao ispuniti prema Svetome Pismu. On ih izgovara kao Mesija, što znači da one imaju mesijansko značenje, odnosno značenje u okviru povijesti spasenja. Riječ »mesijansko« i »povijest spasenja« ističu da neki čin ili riječ ima spasiteljsko značenje, tj. spasiteljski odnos prema svim ljudima koji su s Isusom bili sjedinjeni, koji sada jesu ili će u budućnosti biti sjedinjeni. Dakle, riječi koje Isus upućuje Mariji i ljubljenom učeniku, nemaju samo privatno značenje, nego su riječi Mesije i Otkupitelja koje kao takve imaju duboko povijesno-spasiteljsko značenje.⁷⁵

Tako od završetka Isusovog zemaljskog života, ljubljani učenik postaje Marijin skrbnik i zaštitnik. Isus je posebno čekao do ovog posljednjeg časa života da se tek sada pobrine za zemaljsku sigurnost svoje majke. To nas ne iznenađuje jer židovske žene nisu bile samostalne i zato Isus svoju majku povjerava svom ljubljenom učeniku. To je zemaljsko-pravni čin koji je Isus morao izvršiti kao skrbnik svoje majke, odnosno to je bila njegova sinovljeva dužnost. U isto vrijeme taj čin poslužio mu je kao simbol mnogo uzvišenije i značajnije predaje koja spada u otkupiteljsko djelo te je kao takva bila nadnaravnog i mesijanskog značenja. U pravnoj je primopredaji Ivan imao glavnu ulogu, a u tom nadnaravnom činu glavnu ulogu je imala Marija. Isus je zbog strašnih

⁷⁴ Usp. *Isto*.

⁷⁵ Usp. P. GAECHTER, *Marija u Bibliji*, Zagreb, 1970., 113.

muka jedva mogao govoriti. Stoga kada je ipak progovorio sigurno je izbjegavao svaku suvišnu riječ. Njegov je govor dvočlan i u obliku paralelizma u čijoj je prvoj polovici naglašen Marijin odnos prema Ivanu, a u drugoj polovici Ivanov odnos prema Mariji.⁷⁶

Osim toga, za razliku od učenika, Isus se svojoj majci obraća nazivom »ženo«. Naziv »žena« spomenut je već u Iv 2, 4: »Ženo, moj čas još nije došao«, te nam pomaže da razumijemo zašto Isus nije svoju majku oslovio s »majko«. Možemo pretpostaviti da je Isusu bilo mnogo važnije naglasiti novi nadnaravni odnos njezina majčinstva prema svim ljudima, nego izgovoriti riječ sinovske ljubavi. To je tražio i od Marije da prihvati. Zato je sada morala svratiti pogled sa svog majčinstva prema Isusu i usmjeriti ga na svoje novo majčinstvo prema svim ljudima.

Iz mesijanskog značenja majčinstva možemo zaključiti da je Ivan zastupao sve one prema kojima će Marija preuzeti ulogu majke. Majčinstvo samo po sebi znači djelotvornost. Ona uloga koju je Marija imala u Kani Galilejskoj slikovito nam prikazuje kakve je vrste ta njezina nova djelotvornost: uloga zagovornice svih ljudi kod Isusa. Tako možemo zaključiti da je događaj u Kani bio svojevrсна priprava Mariji za poslanje koje će joj sin povjeriti na kraju svoga zemaljskog života.⁷⁷

2.2.4.3. Zaključak (r. 27)

Izvrješće o Marijinu novom poslanju autor završava vrlo sažetim zaključkom o učenikovu ispunjenju povjerene mu zadaće: »I od toga časa uze je učenik k sebi.« (Iv 19, 27).

»U r. 27 važan je izraz 'eis ta idia', jer on ne znači strogo 'k sebi', nego ostavlja široku mogućnost razumijevanja. Premda tekst bilježi da ju je učenik uzeo k sebi, majka i učenik i dalje ostaju pod križem te s nadom i ljubavlju upiru pogled u Probodenog. 'Idios' dolazi kod Ivana 15 puta i kad je u ulozi čistog pridjeva uvijek znači 'svoj, vlastiti'. Zato 'elaben eis ta idia' znači 'odabere je za svoju'.«⁷⁸

»S druge strane, predanjem ljubljenog učenika majci, Isus je htio zajednici svojih učenika ostaviti trajno podsjećanje ne samo na svoju tjelesnu majku, već i na onu koja

⁷⁶ Usp. *Isto*, 114.

⁷⁷ Usp. P. GAECHTER, *Marija u Bibliji*, 115-117.

⁷⁸ M. ZOVKIĆ, *Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju*, 100.

je svojim zagovorom rodila tu zajednicu, koja upravo po Mariji treba ostati trajno otvorena za sve one koji i ubuduće budu u Isusu tražili Izraelova Mesiju.«⁷⁹ Stoga, Marija ovdje predstavlja sliku novog Izraela, te sliku Crkve ukoliko je novi Izrael. Pojedini egzegete u tom prizoru vide naglasak na jedinstvo Crkve. Majka i sin tvore nerazdvojivo zajedništvo, tako su ovdje Crkva i njezini članovi nerazdvojivo povezani.⁸⁰

2.2.5. Marija majka

U Ivanovu izvješću o Isusovim riječima upućenima majci prije svoje smrti otkrivamo i drugu vrlo važnu Marijinu ulogu i poslanje u povijesti spasenja i u povijesti Crkve. Među uočljive simbole u religijama općenito, pa tako i u kršćanstvu ulazi očinstvo, majčinstvo, sinovstvo, posinjenje i sl. No u kršćanstvu oni ne mogu biti samo simboli, nego očita i živa zbilja. Tako pod majčinstvom najprije mislimo na rođenje Sina Božjega u vremenu od Djevice Marije, ali isto tako i na Marijino majčinstvo u odnosu na vjernike.

Sveto pismo na jasan način predstavlja Mariju Djevicu, Josipovu zaručnicu, kao Majku Isusovu (usp. Mk 3, 31; Lk 2, 48; Iv 2, 12; 19, 25 itd.), a Isusa kao Božjeg Sina (usp. 1 Kor 12, 3; Rim 10, 9; Fil 2, 11; Lk 7, 19 itd.). Marija je Kristova majka najprije u tjelesnom pogledu. Ona je Bogomajka budući da je Krist u isto vrijeme savršen Bog i savršen čovjek: Bog odvijeka, čovjek od trenutka začeća u vremenu. Začevši po Duhu Svetom Marija je postala Majkom Božjom jer se tad Isusovo ljudsko tijelo sjedinilo s božanskom naravi u drugoj božanskoj osobi (Efeški koncil, 431. god.). Stoga ona nije mati Isusova božanstva, nego samo ukoliko se Vječna Riječ utjelovila i rasla pod srcem Djevice Marije. No Marijino majčinstvo ne može ostati samo na biološkim datostima začeća i rođenja, ono svakako ide dalje u duhovno materinstvo jer Marija ne prihvaća biti majkom Spasitelja samo tijelom i utrobom, nego svojom osobnošću, duhom i sviješću. Marija je, podlažući se vjerom i svojevrijedno Božjoj volji, bila svjesna da se stavlja u ulogu majke ne ljudskog djeteta od kojeg bi se moglo očekivati da bude bolje ili lošije, nego da će dijete koje će roditi biti sveto, Sin Božji. Dakle, najprije je povjerovala Božjoj riječi, a zatim začela. Zato je u ekonomiji spasenja tjelesno

⁷⁹ I. DUGANDŽIĆ, *Evangelje ljubljenog učenika*, 108.

⁸⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, *Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju*, 100-101.

majčinstvo bitno ovisno o duhovnome. Postoji još jedan motiv zbog kojega vjerujemo da je Marija Isusova majka, to je činjenica što je Gospa i prije Isusova začeca bila »milosti puna« (Lk 1, 28). Budući da je Marijina narav ispunjena milošću, Bog je mogao u trenutku začeca Isusova tijela biti nazočan u Djevici Mariji u osobnom jedinstvu božanske i ljudske naravi i postati utjelovljenim Bogom.⁸¹

Marijino majčinstvo za nas vjernike temelji se najprije na činjenici da je Blažena Djevica majka Kristova. Jasno je po sebi da ona nije naša majka u istom smislu u kojem je majka Isusova. Za nas je ona duhovna, ne i tjelesna majka. Mariolozi se trude objasniti značaj Marijina majčinstva za nas ljude. Drugi Vatikanski sabor na tom tragu ostavlja polje proučavanja još neriješenih pitanja koja se postavljaju. »Zato ostaju u svom pravu mišljenja koja se u katoličkim školama slobodno iznose o onoj koja u svetoj Crkvi zauzima poslije Krista najviše i nama najbliže mjesto.«⁸²

Jedno od tih pitanja je sigurno i narav Marijina duhovnog majčinstva s obzirom na nas ljude. Koncilski oci, ponavljajući višestoljetni nauk Crkve, Mariju nazivaju pravom »majkom udova (Kristovih)... jer je ljubavlju sudjelovala da se u Crkvi rode vjernici koji su udovi one Glave.«⁸³ koju je ona rodila; ona je »majka živih«,⁸⁴ »majka naša«,⁸⁵ »majka naša u redu milosti«⁸⁶ itd. Iako se nalazimo na analognom polju i pojmovlju s obzirom na majčinstvo, ipak s pravom možemo reći da je Marija i naša majka, jer je ona pristankom na Kristovo rođenje pristala i na duhovno i trajno spasenje svih ljudi.

Koncil promatra Mariju kao majku ljudi u redu milosti pod dvostrukim vidom. Najprije jer je prihvativši volju Božju da rodi Spasitelja svijeta postala uzročnicom i svoga i našega spasa. Sudjelovala je svojom materinskom ulogom u rađanju vrhunaravnog života u ljudima. S druge strane jer nas ona i danas zagovara i posreduje za nas u našim vremenitim i duhovnim potrebama. »Nakon uzvišenja na nebo nije napustila tu spasonosnu ulogu, nego nam mnogostrukim svojim zagovorom i dalje pribavlja milosti vječnoga spasenja. Materinskom ljubavlju brine se za braću svoga Sina koja još putuju i

⁸¹ Usp. M. ZOVKIĆ, *Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju*, 80-82.

⁸² LG, br. 54.

⁸³ LG, br. 53.

⁸⁴ Usp. LG, br. 56.

⁸⁵ Usp. LG, br. 67.

⁸⁶ Usp. LG, br. 62.

nalaze se u pogiblima i tjeskobama, dok ne budu dovedena u sretnu domovinu.«⁸⁷ I ovdje se njezina uloga pomoćnice može nazvati roditeljskom u analognom smislu, jer pripomaže da se u nama rodi milosni život.⁸⁸

Posljednje pitanje vezano je uz značenje majčinstva Crkve i odnosa prema Marijinom majčinstvu. Pojam majčinstva koji se pridaje Crkvi Kristovoj u odnosu na vjernike, također se temelji na analogiji kao i Marijino duhovno majčinstvo. Sadržaj majčinstva Crkve potkrijepljen je Svetim pismom. Sveti Pavao naziva Crkvu slikovito »nebeskim Jeruzalemom« i »majkom našom« (Gal 4, 26). Od samih početaka kršćanstva vjernici su Crkvu smatrali i nazivali majkom, a taj izraz proteže se kroz sva stoljeća i postaje uobičajen.⁸⁹

O pojmu materinstva koji se pridaje i Mariji i Crkvi nema značajnijih sporova. Kršćani Mariju smatraju Božjom i svojom duhovnom majkom, a svi oni koji prihvaćaju Crkvu kao Kristovu zajednicu vjernika nazivaju je svojom duhovnom majkom. No, kada je u pitanju odnos između Marijina majčinstva i majčinstva Crkve, može se naići na neke problematične tvrdnje ukoliko se ne gleda širi kontekst govora o jednom ili drugom majčinstvu. Najispravnije je reći da je Marija i majka Crkve i to iz više razloga. Prvo jer je Majka Božja koja je svojim srcem, voljom i vjerom sudjelovala u utjelovljenju Sina Božjega, mogla je postati našom majkom, ukoliko svi skupa predstavljamo zajednicu otkupljenika, Crkvu. Drugi razlog zašto je Marija majka Crkve jest taj jer je »majka živih«. Iako Eva znači majka živih, ona je svojom neposlušnošću strovalila čovječanstvo u provaliju smrti, dok je Marija, svojom poslušnošću i pristankom na Božji poziv, rodila Spasitelja svijeta koji je obnovio život. Kao što je Eva postala uzrok propasti sebi i ljudskom rodu, tako je Marija postala uzročnicom spasa sebi i čovječanstvu. Treći razlog je taj što je ona »plemenita Drugarica Gospodinova« u djelu otkupljenja. Sabor šest puta govori o Marijinoj povezanosti s Kristovim djelom spasenja. Marija je najprije na to u navješćaju pristala, a kasnije pod križem potvrdila. »I to Marijino materinstvo u ekonomiji milosti neprekidno traje, od časa pristanka, koji je vjerno dala kod navješćaja i koji je nepokolebljivo održala pod križem, sve do trajnog

⁸⁷ LG, br. 61.

⁸⁸ *Isto*.

⁸⁹ Usp. *Isto*, 84.

proslavljenja svih odabranih.«⁹⁰ Bog je Mariji dodijelio majčinsku funkciju u okviru Spasiteljeva djela. Sabor zato naglašava da Marijina uloga ni u kojem slučaju »ne potamnjuje niti umanjuje jedino Kristovo posredništvo, nego pokazuje njegovu snagu. Jer sav spasonosni utjecaj Blažene Djevice na ljude ne nastaje iz neke nužde, nego iz Božje dobrohotnosti, te izvire iz preobilja Kristovih zasluga, temelji se na Njegovu posredništvu, potpuno zavisi od njega i iz njega crpe svu snagu; a nikako ne priječi neposredno sjedinjenje vjernika s Kristom, nego ga olakšava.«⁹¹

Dakle, sva Marijina posrednička, pomoćnička, zagovornička snaga jest u njezinoj majčinskoj ljubavi prema ljudima, kako prema svakome pojedincu tako i prema cijeloj zajednici otkupljenih. U tom smislu možemo Mariju nazivati i »majkom Crkve«.⁹²

⁹⁰ Usp. LG, br. 62.

⁹¹ Usp. LG, br. 60.

⁹² Usp. *Isto*, 85, 89-90.

Zaključak

U egzegetsko-teološkoj analizi Iv 2, 1-12 i Iv 19, 25-27 pokušali smo dokučiti i pobliže odrediti mjesto i značenje, ulogu i poslanje Marije, Isusove majke, u povijesti spasenja i u povijesti Crkve. Riječ je o dvjema izvješćima u kojima autor na »ivanovski« način prikazuje lik i djelo Isusove majke. No, prije same teološko-egzegetske obrade spomenutih biblijskih tekstova, u prvom dijelu rada vidjeli smo kako svaki od evanđelista opisuje Blaženu Djevicu Mariju. Razlike koje se uočavaju imaju višestruke uzroke: nakana pisanja evanđeliste, skupina ljudi kojoj piše, izvori kojima se služio pri pisanju, njegov stil i izobrazba s kojom pristupa evanđelju. Upravo taj prvi dio rada služi kao uvod u poseban ivanovski način, stil pisanja, a onda i kao pristup liku Blažene Djevice Marije.

U Isusovom prvom znamenju na svadbi u Kani (Iv 2, 1-12) otkrivamo ulogu Marije, Isusove majke, kao one koja primjećuje potrebe ljudi i za njih posreduje kod svoga Sina. No Marija nije tek ovdje postala posrednicom. Njezino udioništvo u spasenjskom Božjem naumu počinje još od izabranja za majku Svevišnjega, gdje se od nje tražila vjera i osobni pristanak. Ona je tijesno povezana s Kristom i njegovim djelom otkupljenja, upravo po svojoj poslušnosti i vjeri u Božje obećanje. Isus je uslišio Marijinu molbu »vina nemaju« i upravo u tom znaku nalazimo potvrdu Marijine uloge da postane mostom između grješnog čovječanstva i milosrdnog Boga. Blažena Djevica Marija ostaje posrednica Kristove milosti do konca svijeta. To nam potvrđuje događaj pod križem, gdje će je Isus darovati za majku čovječanstvu i tako joj potpuno potvrditi mjesto i značenje u redu spasenja. Upravo u ulozi majke očituje se njezina ljubav prema ljudima. Utječući se Mariji kao pomoćnici kršćana u kojoj pronalazimo utjehu i nadu, molimo ju za njezin majčinski zagovor kod svoga Sina.

Majka je Crkve, tj. otkupljenika koji su krštenjem započeli put; majka je svima onima kojima je potrebna pomoć neba, majka koja je bliska sa svojim sinom ali i s čovjekom grješnikom. Zato nam je Bog u svojoj ljubavi ostavio trajan znak, da pored sakramenata i njegove Riječi imamo i trajnu posrednicu, zagovornicu, odnosno majku koja nas prati na ovom zemaljskom putu. Stoljeća Crkve pjevaju hvale Mariji, tjeskobne duše dozivaju je svojim vapajima, molitve joj se svakodnevno upućuju diljem svijeta, a zagledani u njezin lik utječemo joj se u zagovor. Tako, u Svetom pismu objavljuje nam se Krist koji nam daruje svoju majku. Tradicija potvrđuje da se te riječi s križa trajno

ostvaruju, a duše vjernika i danas svjedoče o Marijinoj majčinskoj ljubavi, pomoći i zaštiti.

Kroz ova dva izvješća možemo vidjeti kako nam Ivan predstavlja Mariju, kao savršenu učenicu koja je trajno nazočna s Isusovim sljedbenicima i učenicima. Njezino djelovanje prikazano kod Ivana, naglašeno je više nego njezina osoba i njezino ime. Marija je time savršen primjer nasljedovanja Krista, jer prije nego što će se postati majkom Božjom, ona odgovara Bogu svojim poslušom. U toj njezinoj poslušnosti i predanju Božjoj volji, izvršenju poslanja koje joj je Bog povjerio, Ivan nam pokazuje kakav treba biti i Kristov učenik.

Bibliografija

Crkveni izvori

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, ⁵1998.

REBIĆ, Adalbert, FUČAK, Jerko, DUDA, Bonaventura (ur.), *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«*, Zagreb, 2011.

Knjige

BROWN, Raymond Edward i dr., *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Zagreb, 1980.

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Marija, Isusova majka u Novom zavjetu*, Međugorje, 2008.

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Evandjelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012.

FUŽINATO, Silvana, GRILLI, Massimo, *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, Zagreb, 2019.

GAECHTER, Paul, *Marija u Bibliji*, Zagreb, 1970.

GRILLI, Massimo, *Il Vangelo secondo Giovanni. Elementi di introduzione e teologia*, Bologna, 2016.

HARRINGTON, Daniel J., VIVIANO, Benedict T., KARRIS, Robert J., DILLON, Richard J., PERKINS, Pheme, *Komentar Evandjelja i djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.

LÉON-DUFOUR, Xavier, *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*, Cinisello Balsamo, 1990.

LIMBECK, Meinrad, *Matejevo evandjelje*, Zagreb, 2009.

LIMBECK, Meinrad, *Markovo evandjelje*, Zagreb, 2009.

MORRIS, Leon, *Evandjelje po Ivanu*, Daruvar, 1997.

TOMIĆ, Celestin, *Marija, majka vjere*, Zagreb, 1998.

ZEVINI, Giorgio, *Vangelo secondo Giovanni*, Roma, 1990.

Članci

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Majka, žena, učenica. Mjesto i uloga Isusove majke u Ivanovu evandjelju*, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005.)1, 97-116.

FUŽINATO, Silvana, Povijest i kerigma u Mt 1 – 2, u: *Riječki teološki časopis* 50(2017.)2, 327-358.

FUŽINATO, Silvana, Evanđelist Luka – Marijin »slikar«, u: VICELJA-MATIJAŠIĆ, Marina (ur.), *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis*, Rijeka, 2019., 111-122.

PERVAN, Tomislav, Marija – Kći Sionska i navještenje prema Lukinu evanđelju, u: REBIĆ, Adalbert, MAMIĆ, Jakov (ur.), *Blažena Djevica Marija u kršćanskoj duhovnosti*, Zagreb, 1991., 108-124.

ZOVKIĆ, Mato, Majka Isusova među učenicima Isusovim prema četvrtom evanđelju, u: REBIĆ, Adalbert, MAMIĆ, Jakov (ur.), *Blažena Djevica Marija u kršćanskoj duhovnosti*, Zagreb, 1991., 81-107.

Rječnici, leksikoni, enciklopedije

IAMMARRONE, Giovanni, Marija, u: A. STARIĆ (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 616-619.

VOJNOVIĆ, Tadej, *Velika biblijska konkordancija*, I, Zagreb – Novi Sad, 1991.